

บทที่ ๒

การเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทยโดยการปฏิวัติ พ.ศ. ๒๔๗๕

๒.๑ สภาพการโดยทั่วไปของประเทศไทยก่อนหน้าการปฏิวัติ

การขึ้นครองราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว อย่างมิได้คาดหมายมาก่อน เป็นเสมือนการเริ่มต้นรัชสมัยซึ่งจะนำมาซึ่งเหตุการณ์ทางการเมืองอีกช่วงสมัยหนึ่ง ที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในประวัติศาสตร์ทางการเมืองและการปกครองของประเทศไทย เพราะเหตุที่ในรัชสมัยของพระองค์นี้เอง ได้มีการ เปลี่ยนรูปแบบการปกครองของประเทศไทยอยู่ ไม่รู้รูปแบบการปกครองสมัยใหม่ที่ต่างออกไป แนวแห่งความนึกคิดทางการเมืองที่ไม่พึงพอใจรูปแบบการปกครองในระบอบกษัตริย์ซึ่งมีอยู่แล้ว นับแต่รัชสมัยของสมเด็จพระศรีสุริยราช เริ่มรุนแรงยิ่งขึ้นในกลุ่มคนหนุ่มรุ่นใหม่ ผู้ที่จะเข้ามา เปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทยในระยะต่อมา ประกอบกับในขณะนั้น ภาพการณ์ต่าง ๆ ของประเทศไทยได้เป็นปัจจัยอย่างถึงที่สุด เป็นผลกระทบและสนับสนุนแนวแห่งความนึกคิดทางการเมืองที่จะนำมาใช้ภายหลังการสิ้นสุดของระบอบเก่า ภายใต้ความฉับแปรทางเศรษฐกิจ สภาพทางการเมือง และสังคมของประเทศไทย ก่อนหน้าเกิดการ เปลี่ยนแปลงการปกครองมา เป็นระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย สภาพการดังกล่าวนี้ เป็นข้อที่ควรแก่การพิจารณาว่า ได้มีส่วนนำไปสู่การปฏิวัติในครั้งนั้นมากน้อยเพียงใด

๒.๑.๑ สภาพการทางเศรษฐกิจ

ในตอนปลายรัชกาลที่ ๖ การใช้จ่ายในราชสำนักจะลุ่มเฟือย จนกระทั่งกระทรวงพระคลังมหาสมบัติต้องถวายเงินเพิ่มขึ้นมากในพระคลังข้างที่ ทั้งนี้เป็นเพราะเหตุที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยพมกมุนอยู่แต่ในศิลปะวิทยาการ จนทำให้รัชสมัยของพระองค์ มีลักษณะแห่งความอ่อนแอในการบริหารประเทศ ใช้จ่ายของแผ่นดินซึ่งมีสูงกว่ารายได้ เริ่มมีมาแต่ปลายสมัยของรัชกาลที่ ๖ มาแล้ว ดังจะเห็นได้จากรายการ

* Wendell Blanchard, (New Haven: Hraf Press, 1957) p. 153,

ของงบประมาณแผ่นดิน ซึ่งแสดงให้เห็นภาวะทางการเงินของประเทศไทยที่มีแนวโน้มขั้วตกต่ำ
เรื่อยมา จนถึงระยะของการขึ้นครองราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และ
สภาพทางเศรษฐกิจก่อนหน้าการปฏิวัติ ดังนี้

พ.ร.บ. งบประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๓

เงินรายได้	๓๒,๕๐๐,๐๐๐ บาท
เงินรายจ่าย	๔๒,๑๓๐,๑๒๖ "
รายจ่ายเกิน	๙,๖๓๐,๑๒๖ "

พ.ร.บ. งบประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๔

เงินรายได้	๓๗,๘๐๐,๐๐๐ บาท
เงินรายจ่าย	๔๖,๐๗๖,๕๕๖ "
รายจ่ายเกิน	๘,๒๗๖,๕๕๖ "

พ.ร.บ. งบประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๕

เงินรายได้	๓๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท
เงินรายจ่าย	๔๗,๕๑๖,๗๑๓ "
รายจ่ายเกิน	๑๒,๕๑๖,๗๑๓ "

พ.ร.บ. งบประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๖

เงินรายได้	๔๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท
เงินรายจ่าย	๕๐,๖๑๖,๐๔๓ "
รายจ่ายเกิน	๑๐,๖๑๖,๐๔๓ "

พ.ร.บ. งบประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๗

เงินรายได้	๔๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท
เงินรายจ่าย	๕๓,๑๖๕,๖๔๔ "
รายจ่ายเกิน	๙,๑๖๕,๖๔๔ "

พ.ร.บ. งบประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๔

เงินรายได้	๕๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท
เงินรายจ่าย	๕๔,๔๗๕,๒๓๔ "
รายจ่ายเกิน	๓,๔๗๕,๒๓๔ "

พ.ร.บ. งบประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๕

เงินรายได้	๕๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท
เงินรายจ่าย	๕๓,๗๕๕,๑๕๔ "
รายจ่ายเกิน	๒๓๑,๔๑๒ "

ตามรายการงบประมาณที่แสดงมานี้ ชี้ให้เห็นเหตุแห่งความยุ่งยากทางการเงินของประเทศไทยว่า ได้มีอยู่แล้วก่อนหน้าการขึ้นครองราชสมบัติของรัชกาลที่ ๙ เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๔ ภายหลังจากพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเป็นพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงตั้งพระทัยที่จะแก้ไขปัญหาการเงินของประเทศไทยให้รายจ่ายกับรายรับเข้าสู่ดุลยภาพ โดยตัดทอนการใช้จ่ายทุกอย่างลงไป ทั้งนี้ จึงปรากฏว่าในสมัยแรกเริ่มรัชกาลที่ ๙ ได้มีการลดจำนวนข้าราชการตามกรมกองกระทรวงต่าง ๆ อันหมายถึงยุบตำแหน่งหน้าที่ซึ่งไม่จำเป็นร่วมกับปลดข้าราชการในตำแหน่งที่ยุบนั้นออกไปเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นการกระทบกระเทือนสวัสดิภาพของบรรดาข้าราชการที่ถูกปลดอย่างน่าเห็นใจ แต่ทุกคนได้รับการชดเชยให้คิดเสียว่าร่วมกันช่วยชาติทางอ้อม มิฉะนั้นประเทศไทยจะจมบอบยับเพราะภัยแห่งเศรษฐกิจ การปลดข้าราชการสมัยนั้น เรียกว่า "สมัยดุลยภาพ" คือ ลดจำนวนข้าราชการใหม่ลงไป เพื่อต้องการให้รายจ่ายกับรายรับของงบประมาณแผ่นดินเข้าสู่ภาวะสมคุลยนั้นเอง^๑

๒. พระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี พ.ศ. ๒๕๒๕ - ๒๕๓๒ ใน สัตยรดาบสัทธณ์ และคณะอื่น ๆ ผู้รวบรวม ประชุมกฎหมายประกาศก เริ่ม ๓๒ - ๓๖

๓. ประยูร พิทยาคะ, ๕ ภาษกริบไทยแห่งราชวงจักรี (พระนคร : สำนักพิมพ์ประพันธ์สาสน์ ๒๕๐๔), หน้า ๕๔๕

ความยุ่งยากทางการเงินดังกล่าวนี้ ใกล้เคียงความหนัก รัชราชหฤทัยในสถานการณ์เมืองไทยเป็นอย่างมากแก่สมเด็จพระเอกเจ้านายตัว ถึงจะเพิ่มได้จากพระราชหัตถ์เสด็จถึงพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ตอนหนึ่งว่า "ของสำคัญที่สุดก็คือการตัดรายจ่ายของรัฐบาลโดยลดจำนวนข้าราชการ มีคนไทยในยุโรปน้อยคนเท่าไรว่าสถานการณ์ทางการเงินของเมืองไทยนั้นจะหนักหน่วงเกินไป จึงเป็นการจำเป็นที่จะต้องตัดรายจ่ายของรัฐบาล เราจึงตกลงจะลดจำนวนข้าราชการในกระทรวงต่าง ๆ จึงต้องตัดเอาคนออกเป็นจำนวนมาก เฉพาะอย่างยิ่งในราชสำนัก ฉะนั้นลดรายจ่ายให้รัฐบาลถวายพระคลังข้างที่ลงโดยราว ๘ ล้านบาท การที่เราทำเช่นนี้ทำให้คนไทยและตำหนักรัฐบาลกันอย่างใหญ่หลวง เพราะนำความยากเข็ญมาสู่ผู้ที่ถูกตัดออก แต่ก็เป็นการจำเป็นที่จะนำให้รายจ่ายกับรายได้อของรัฐบาลกลับเข้าสู่ดุลยภาพ เนื่องจากขาดทุนมาหลายปีแล้วนั้น ทั้งยังแสดงให้คนทั่วไปเห็นว่า คนไทยควรจะเริ่มหางานอื่นทำนอกจากเป็นข้าราชการ เท่านั้น จึงถึงเวลาแล้วที่คนไทยจะหันเข้าปรับปรุงการค้าและการอุตสาหกรรมให้ดีขึ้น"

เหตุการณ์ซึ่งซ้ำเติมสภาพอันยุ่งยากทางการเงินของประเทศไทยให้หนักหนากยิ่งขึ้นลงไปอีก ก็คือสภาพทางเศรษฐกิจของโลกที่เริ่มตกต่ำมาเป็นลำดับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๒ และหนักลงไปอีกในปี พ.ศ. ๒๔๗๔ ประเทศไทยในขณะนั้นประสบภาวะข้าวยากหมากแพง ความเดือดร้อนในการดำรงชีวิตของประชาชนในช่วงสมัยนั้นมีอยู่โดยทั่วไป หนังสือพิมพ์ "บางกอกกวาง เมือง" ซึ่งมีบทบาททางการเมืองอย่างเต็มที่ ได้ลงข่าวที่แสดงถึงความอดอยากของฝูงชน ไทยมีเมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๓ ใจว่า "ราษฎรผู้แสนเข็ญจะกลับสู่บรรพตวันนี้ ราษฎรชายและหญิงของจังหวัดสุพรรณบุรีซึ่งเข้ามากรุงเพทฯ เพราะความอดอยากราว ๗๐ คนนั้น จะได้อาศัยถิ่นฐานใหม่ในวันนี้" สภาพโดยทั่วไปขณะนั้นไม่รู้ว่าจะเงินไปไหนหมด เงินไปอยู่กับนายทุนต่างประเทศ อยู่กับเจ้าขาย ขุนนาง ทรัพย์สินที่ใช้ในการประกอบอาชีพเป็นของนายทุนเจ้าของแผ่นดิน รัฐบาลแก้ไขไม่ได้

๕. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต (พระนคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา พ.ศ. ๒๕๐๕), หน้า ๒๒๗

๕. เสลา เวชสุจิ, หนังสือสารวัฒนธรรมไทย (พระนคร : สำนักพิมพ์ร่วมศาสตร์, ๒๕๑๐) หน้า ๑๒๐

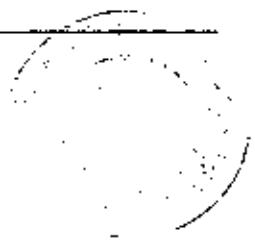
รัฐบาลมิได้หาสาเหตุ เหตุการณ์ธุรกิจที่ถ่วงถ่วงเปื้อน รัฐบาลมีทางเกี่ยว ก็คือหารายได้ให้พอ
แก่งบประมาณแผ่นดิน เพราะเมื่อจนถึงปี พ.ศ. ๒๔๗๔ - ๒๔๗๕ รายได้ของแผ่นดินก็ยังขาดดุลย์
อยู่ถึง ๔,๕๓๔,๔๕๐ บาท อันแสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวของรัฐบาลในขณะนั้น ที่จะแก้ไขภาวะ
อันยุ่งยากทางการเงินให้คืนก็ขึ้นมาได้

มาตรการสำคัญที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาข้างกล่าวนี้ ก็คือ นโยบายการกักตุนราย
จ่ายอย่างเข้มงวดที่สุด รวมตลอดถึงการยุบข้าราชการออกจากตำแหน่งเป็นอันมาก จัดการ
ยุบมณฑลต่าง ๆ ทั่วประเทศ งดจ่ายเบี้ยเลี้ยงข้าราชการ และเบี้ยกนการ มาตรการเช่นว่านี้
แม้จะได้ออกปฏิริยาอันไม่พึงพอใจอย่างที่สุดให้เกิดขึ้นในวงราชการโดยทั่วไปก็ตาม แต่ก็ เป็น
สิ่งซึ่งสมเด็จพะระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเห็นว่าการอันวิสัยที่จะหลีกเลี่ยงได้ ทั้งที่วิธีการคุลย์ออกจะได้
สร้างควมหนักพระราชนฤทัยให้แก่พระองค์ที่ตรงท่า เช่นนั้นก็ตาม ในพระราชนคริษาที่ตรัส
แก่นายทหารที่กระทรวงมหาดไทย เรื่องการเงินผิดเคือง เมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๔
ได้แสดงเหตุผลและความหนักพระราชนฤทัยของพระองค์ให้เห็นโดยชัดเจนยิ่งขึ้น ทรงตรัสว่า
"ตัวข้าพเจ้าเองรู้สึกเหมือนว่า เกิดมาสำหรับศักรชน ตั้งแต่ตนเกิดขึ้นมาแล้ว คราวนี้ก็คงคิด
อีกจนไม่ทราบว่าจะ เป็นอย่างไรต่อไป รู้สึกเป็นเคราะห์กรรมของตัวที่ตรงท่าเช่นนี้ เสมอ
แม่ในขณะนั้นก็พยายามทุกอย่างที่จะไม่คิด แต่ถึงวิสัย ที่จริงการที่จะปลง จะตัดคราวัน
รู้สึกหนักใจว่าคราวันก่อนมาก ไม่อยากจะทำเลย เพราะคราวันก็รู้สึกว่ามีคนเกินกว่างาน
เพราะฉะนั้น เป็นการถูก ควรทำแต่ ไม่เป็นของหนักใจ และในเวลานั้น การท้วมาหากิน
ข้างนอกก็ยังไม่ผิดเคือง ให้ออกไปหากินทางอื่นก็ไม่ยากนัก เวลานั้นจึงไม่รู้สึกหนักใจเหมือน
คราวัน คราวันข้าพเจ้ารู้สึกว่า การที่หนักของยุบงานลง ทหาร เป็นต้น เวลานั้นก็มันอย
อยู่แล้ว กลับต้องตัดลงไป อาจต้องเสี่ยงงานก็ได้ เช่น กระทรวงอื่น ๆ ก็เหมือนกัน ต้อง
ยุบลงเสี่ยงงานลงบ้าง"

๒. สมุหฯ สุวัฑฒนะ, ๒๒ การปฏิวัติไทยและรัฐประหารสมัย ๒๔๗๕-๒๕๐๑

(พระนคร : โรงพิมพ์สื่อการพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๗), หน้า ๑๓๖

๓. ประยูตศ สิริพิพัฑฒ, กฏาณณดิน (ชนบท : สำนักพิมพ์กรุงชน, ๒๕๐๔)

การคัดถอนข้าราชการใหม่ลง เพื่อให้เกิดคุณภาพทางการเงินของประเทศ
 นี้เอง เมื่อราววันหนึ่งที่ทำใหญ่ที่ถูกถอดจากราชการ เกิดเข้าใจว่า ตนไม่ได้รับความยุติ-
 ธรรมจากรัฐบาล รัฐบาลปฏิบัติการณ์ไม่โดยเชื้อที่รักมักที่ชังและมีความเห็นเกินไปว่า ที่ถูกถอด
 จากราชการนั้น โฉนดมากเกินข้าราชการชั้นผู้น้อย ส่วนพวกเจ้าและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ซึ่งเงิน
 เดือนมากหลุดออกจากราชการไม่ ข้าราชการที่ถูกคัดเลือกแล้วกลับเอาพวกเจ้าเข้ามาสวมตำแหน่ง
 แทนก็มี ข้าราชการชั้นผู้น้อยถูกถอดออกจากราชการไป แต่เจ้านายที่อยู่ในตำแหน่งสูงกลับได้เลื่อน
 ขึ้นเลื่อนเงินเดือนก็มี การคุณภาพจึงหาเป็นเหตุให้การ เงินของประเทศสมบูรณ์ด้วยความ
 ประสงค์ไม่ การขัดแย้งระหว่างเจ้ากับราษฎรจึงเห็นได้เด่นชัดยิ่งขึ้น

เรื่องร้ายแรงซึ่งมีผลกระทบทางการ เมืองอีก เรื่องหนึ่ง อันยังความไม่พอใจให้
 เกิดขึ้นแก่กลุ่มทหาร คือ พล.ธ.พระองค์เจ้าบรม เกษ ซึ่งเป็นเสนาบดีกระทรวงกลาโหม ได้
 ได้รับความคับแค้นพระทัยมากที่สุดจากราชการทหาร ในฐานะที่เสนาบดีจตุการดำ ต้อง "ถูกลบ"
 คัดรายจ่าย พระองค์จึงทรงแสดงถึงความกล้าหาญและเสียสละ กราบทูลลาออกจากตำแหน่งทุก
 ตำแหน่ง เพื่อร้องขอให้ปลดทหาร ทำให้ทหารและข้าราชการกระทรวงกลาโหมรักและชอบ
 พอมาก ความขัดแย้งดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดความรู้สึกโดยทั่วไปว่า อภิรัฐมนตรีของพระบาท-
 สมเด็จพระปกเกล้า ฯ นั้นขาดการได้รับความเชื่อถือ และจะมีผลถึงการ เปลี่ยนแปลงอันสำคัญ
 ในรูปแบบการปกครองต่อไป ความไม่พอใจของฝ่ายทหาร เนื่องจากถูกคัดเลือก เพราะเหตุ
 แห่งความตกต่ำทางเศรษฐกิจ เริ่มขยายออกไปอย่างกว้างขวาง ในบันทึกของพลตรี พระ-
 ประศาสน์พิทยายุทธ ผู้บัญชาการปฏิวัติคนหนึ่ง ได้กล่าวแสดงความไม่เห็นด้วยกับการคัดเลือกข้าราชการ
 ออกไว้ดังนี้ "..... เรามีความรุนแรงอันหนักแน่นกันอยู่ในระดัมนับเดิวกันทั้งสามคน
 (พระยาพล ฯ, พระยาทรง ฯ, พระประศาสน์พิทยายุทธ) ที่จะ เจ้าแก่ความเสื่อมโทรมของ
 ประเทศเป็นข้อสำคัญ เมื่อคณะเสนาบดีของพระปกเกล้า ฯ ไม่สามารถแก้ไขความตกต่ำทาง

๑. ว.ธ. ประสงค์, แผ่นดินพระปกเกล้า ฯ (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสาส์น, ๒๕๐๔)

๒. หน้า ๑๖๕

๓. สมุทรวุฒิกษณะ, งานชิ้นเดิม หน้า ๑๔๕

๑๐. Virginia Thomson, Thailand: The New Siam (New York: Paragon Book Reprint Cooperation, 1967), p. 59

เศรษฐกิจอย่างสาหัสสากรรจ์ในขณะนั้นได้ เราจะหนดยุบายใหม่ระ เหวระหาที่สมจบไปก่อนหน้า
คตถาอย่างใดไว้ วิธีที่ควรแก้ไขทางเศรษฐกิจ ไม่ใช่เป็นการคุดยภาพกันอย่างป่นปี้ ซึ่งเป็น
ของง่ายเหลือเกิน เมื่อสมบูรณกฐาสิทธิราชอยู่ในเงื้อมพระหัตถ์

ที่จริงแล้ว นอกจากการคุดยข้าราชการออกและตัดรายจ่ายใหม่ยลงแล้ว
รัฐบาลยังได้แสวงหาวิธีการอื่น ๆ เขามาแก้ไขภาวะทางการเงินในขณะนั้นอีกด้วย ในเดือน
กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๕ รัฐบาลได้พยายามหาทางออกและหลีกเลี่ยงผลร้าย โภยประกาศ^{๑๑}
ออกจกมาตราทองคำ โดยออกแถลงว่า " รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ได้คตถงออกจกมาตราฐานทองคำ และกำหนดคค่าเงินตราตามปอนกัศเกอลิงในยัตร์ เมื่อ
เงินตราทั้งสองอยู่ในมาตราทองคำ คือ ๑๑ บาท ต่อ ๑ ปอนกัศ^{๑๒}"

ในการเปลี่ยนแปลงนี้ นายปรีดี พนมยงค์ กล่าวว่า

✓ "การ เปลี่ยนแปลงราคาเงิน เป็นการแก้ไขเศรษฐกิจคตถา ใคอย่างฉาวรและ
สมบูรณ อยางไรก็ดี เหตุการณ์ตั้งแต่เดือนกันยายนที่ล่วงมา เมื่อประเทศอังกฤษออกจก
มาตราฐานทองคำ แสงงให้เห็นชัดว่า ราคาบาทโดยอัตราทองคำที่สูงสุดอยู่นั้น เป็น เหตุสำคัญ
อย่างหนึ่งที่ทำให้ราคาไรรายไคชวามาคคตถา"^{๑๓}

การห่างบประมาณประจำปีใคให้เข้าสูคุดยภาวะ รัฐบาลมีนโยบายคัตทอน
รายจ่ายอย่างเข้มงวดที่สุด แล้วออก พ.ร.บ. เก็บภาษีอากรใหม่ การ เปลี่ยนบใช้มาตราการ
ใหม่ จะกระทบกระเทือนงมประมาณเป็นส่วนน้อย เพราะรายจ่ายทางการคตถาประเทศ ได้
ตั้งตามราคาทองคำเดิม และคตถามาในเดือนพฤษภาคม ๒๔๗๕ ก็ไคชวาทองคค่าคุดยารองที่มีอยู่
ตั้งหมดไป

การประสบภาวะคัมขันยั้งขึ้นใคใค ไคแก่ เข็มภาษีรายชวร และโคยเฉลาะชำระ
การที่มีรายไคจากรัฐเป็นประจำใคเอน เรียกว่า "ภาษีเงินใคเอน" ออกใคใคในวันที่ ๑๗ พฤษภาคม
๒๔๗๕ โดยรัฐบาลไคออกแถลงการณว่า

^{๑๑} โทยมอย (นามแฝง), พระยาพหล (พระนกร : สำนักพิมพ์ไคเดียนส์โอร, ๒๔๕๗) หน้า ๑๖

^{๑๒} สมุชาร สุวัคชกะ, งานขันใคเอน หน้า ๑๓๓

^{๑๓} เรืองใคยวกัน หน้า ๑๓๘

"ความจำเป็นต้องมีภาษีขึ้นนี้ คงจะสังเกตเพิ่มกันแล้วว่า ระหว่างนี้รัฐบาลได้ออกกฎหมายภาษีอากรหลายฉบับ รวมทั้งพระราชบัญญัติเงิน เคียนเกวย การที่รัฐบาลได้อันตรธานภาษีหรือจัดเก็บภาษีอากรใหม่บางอย่างเช่นนี้ ก็มีความมุ่งหมายจะเก็บเงินมาชดเชยจำนวนเงินในประเภทต่าง ๆ ที่ลดน้อยลง โหงบประมาณเจ้าสุกฤษฎาภาพ แม้รัฐบาลได้ตัดลดรายจ่ายลงอย่างมากที่สุดแล้ว ฐานะการเงินของประเทศก็ยังไม่ปลอดภัย"^{๑๔}

นับเป็นการสารภาพของรัฐบาลนี้ ที่ไม่อาจแก้ไขภาวะการทางเศรษฐกิจและการคลัง รัฐบาลปล่อยให้ทุกอย่างให้เสรี มิได้ปรับปรุงควบคุมการ เศรษฐกิจอันควรจะเป็น และแม้ว่าจะออกกฎหมายเก็บภาษีเงิน เคียนแล้ว ภาวะเศรษฐกิจและการคลังก็ไม่มีทางจะกระเตื้องขึ้นได้ ก่อความยากแค้นแก่ราษฎรและข้าราชการโดยทั่วไปให้ลำบากแค้นยิ่งขึ้น ราษฎรบางคนเขาใจว่า ข้าราชการที่ถูกยุบไปแล้วจำนวนมาก รัฐบาลก็ต้องจ่ายเงินมาเนิ่นนานมากไปตามส่วน รายรับกับรายจ่ายจึงยังไม่สมดุลกันอยู่นั่นเอง รัฐบาลจึงคิดหารายได้โดยจัดตั้งภาษีขึ้นใหม่ ภาษีสำคัญที่สุด วิชาการศึกษาภาคนี้มีเงิน เคียน คือ ภาษีเงิน เคียน ซึ่งประชาชนโดยมากเห็นว่า ไม่เป็นความยุติธรรม รัฐบาลควรที่จะเพิ่มภาษีรายได้ทั่ว ๆ ไป ไม่เฉพาะแต่เงิน เคียนและควาร เพิ่มภาษีทุนทรัพย์ด้วย เหตุที่รัฐบาลไม่เก็บภาษีเช่นนั้น ก็เพราะจะรักษาผลประโยชน์ของพวกเจ้าไว้ เพราะพวกเจ้ามีรายได้และมีทุนทรัพย์มากกว่าราษฎร นอกจากนี้ยังได้ทราบข่าวว่า รัฐบาลจะออกกฎหมายเก็บเงินภาษีหลังคาเรือนอีก จึงยิ่งเพิ่มความไม่พอใจให้แก่ราษฎรหนักขึ้น เพราะเห็นว่ารัฐบาลมุ่งแต่จะรีดเอาจากราษฎร ทั้งมิได้จัดการแก้ไขช่วยเหลืออย่างไร คนในชาติต้องลำบากยากจนเดือดร้อนออกอยาก ตายอดูตามตารางความแรนแค้นเป็นอย่างนี้ เรื่อยมา และจะเป็นไปในอนาคตอีกนายสักเท่าไร ก็ยังพยากรณ์ไม่ได้^{๑๕} สำหรับช่วงระยะของเหตุการณ์อันตกต่ำทาง เศรษฐกิจและการ เงินของประเทศในขณะนั้น

^{๑๔}. เรือง เกียวกัน

^{๑๕}. ว.ช. ประสังคีต, งานพิมพ์พิเศษ หน้า ๑๖๖ - ๑๖๗

พิจารณาจากสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจดังกล่าวมาแล้ว ย่อมจะมองเห็นได้ว่า ความยุ่งยากทางการเงินของรัฐบาล และความตกต่ำทางเศรษฐกิจทั่วโลกในขณะนั้น เป็นพื้นฐานรองรับความไม่พึงพอใจให้เกิดขึ้นได้โดยทั่วไป ประกอบกับมาตรการต่าง ๆ ที่รัฐบาลนำมาใช้ใ้ในการแก้ไขภาวะทางเศรษฐกิจและการเงินของประเทศ ไม่ประสบผลดังที่มุ่งหมาย ได้เป็นส่วนซึ่งแสดงให้เห็นความล้มเหลวในนโยบายของรัฐบาลมากยิ่งขึ้นทุกที ทั้งความขาดแคลนโรงงานอุตสาหกรรมภายในประเทศ ทำให้เกิดแรงงานที่ว่างเปล่าเพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้น ก็มีการค้าที่งัดพมดักตกอยู่ในมือของชาวต่างประเทศทั้งนั้น ความยุ่งยากทางการเงินและความตกต่ำทางเศรษฐกิจทั่วโลก จึงเป็นพื้นฐานที่ใช้ช่วยอำนวยความสะดวกแก่การเปลี่ยนแปลงการปกครองอันจะเกิดขึ้น เป็นไปได้โดยไม่ยากนัก^{๑๖}

อย่างไรก็ตาม แม้ความตกต่ำทางเศรษฐกิจทั่วโลกจะมีสาเหตุโดยตรง ที่ทำให้เกิดการปฏิวัติในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ และความขาดแคลนเงินตราของประเทศซึ่งมีมาก่อนการขึ้นครองราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ๆ จะเป็นตัวกำหนดและถูกถือเป็นมูลเหตุ ชันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศ แต่มาตรการต่าง ๆ ที่รัฐบาลนำมาแก้ไขนั้นต่างหาก ที่เร่งเร้าให้เกิดความรู้สึกอันเป็นรอยร้าวที่เข้านั้นไม่ได้ ทั้งในหมู่ข้าราชการ และระหว่างราษฎรเอง ความรู้สึกในความแตกต่างระหว่างชนชั้นเจ้าขุนนาง และราษฎร ซึ่งมีอยู่แล้ว ผสมกับสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจระหว่างนั้น ทำให้สภาพการณ์ทางการเมืองที่คุกรุ่นอยู่แล้ว ในระหว่างกลุ่มผู้ที่จะก่อการปฏิวัติ กลายเป็นสถานการณ์ที่สุกงอม ซึ่งผู้ก่อการฉวยโอกาสนำมาถ้าวางเป็นสาเหตุสำคัญข้อหนึ่ง ที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทย

๒.๑.๒ สภาพการณ์ทางการเมือง

มีสิ่งสนับสนุนหลายประการที่สร้างความไม่พึงพอใจให้เกิดขึ้นโดยทั่วไปในขณะนั้น โดยเฉพาะแก่กลุ่มบุคคลซึ่งในระยะต่อมาจะเป็นผู้ก่อการปฏิวัติและเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทย ความตื่นตัวในรูปแบบการปกครองอย่างใหม่ มีใช้จะเพิ่มเริ่มมีในระยะที่จะมีการเปลี่ยนแปลงเท่านั้น การกบฏเมื่อปี ๒๔๕๔ (ร.ศ. ๑๓๐) โดยคณะนายทหาร ซึ่ง

^{๑๖}.

Virginia Thomson, Op:cit. P. 61

เรียกตนเองว่า "คณะปฏิวัติ ร.ศ. ๑๓๐" เป็นหลักฐานแสดงว่า ราชบัลลังก์ของพระมหากษัตริย์แห่งประเทศไทย เริ่มเผชิญหน้ากับอิทธิพลของระบอบประชาธิปไตย ถึงแม้ว่าแผนการของคณะปฏิวัติ ร.ศ. ๑๓๐ จะรั่วไหล คณะคณะปฏิวัติถูกจับเสียก่อนที่จะลงมือก็ตาม แต่จากการกบฏครั้งนี้ เป็นจุดมุ่งเปิดช่องให้อิทธิพลของประชาธิปไตยหลังไหลเข้าสู่ประเทศไทยอย่างรวดเร็ว ในเวลาต่อมาไม่นานนัก บรรดานายทหารชั้นผู้ใหญ่และพลเรือนที่มีการศึกษาคดี เริ่มต้นตัวในทางการเมืองมากยิ่งขึ้น ประกอบกับในขณะนั้นประเทศต่าง ๆ เริ่มมีการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น ได้มีส่วนกระตุ้นให้คนไทยที่มีการศึกษาคดีโดยทั่วไปตื่นตัวทางการเมือง และต้องการมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ เพื่อสร้างความรุ่งเรืองก้าวหน้าแก่ชาติบ้านเมือง เหมือนอย่างแบบการปกครองในประเทศอื่นบ้าง

ความตื่นตัวทางการเมืองดังกล่าวนี้ เกิดจากการที่อุดมการณ์ทางการเมืองแบบตะวันตกได้แพร่หลายไปในหมู่นักไทยที่ได้รับการศึกษา ผู้มีส่วนสำคัญในการนำเอาอุดมการณ์ทางการเมืองแบบตะวันตก เข้ามาย่อยแพร่ในประเทศไทย ได้แก่ พวกพ่อค้าชาวยุโรป ศลยศจนพวกเผยแพร่ศาสนา^{๑๗} นอกจากนี้ ยังมีคนไทยเดินทางไปศึกษาวิชาการแขนงต่าง ๆ ในยุโรป เป็นจำนวนมาก บุคคลเหล่านี้ เมื่อกลับมาก็นำความคิดทางการเมืองปกครองของประเทศทางตะวันตกมาด้วย และก็นำความคิดเห็นเหล่านี้ไปเผยแพร่ต่อไป อิทธิพลเหล่านี้ก็เคยปรากฏมาแล้วในประเทศจีน เกาหลี และอิหร่าน พวกนี้มีความเห็นว่า ประเทศตะวันตกหรือแม้กระทั่งประเทศใกล้เคียงที่ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตย ต่างก็มีความเจริญก้าวหน้า ไม่ช้าก็ถึงจึงปรารถนาที่จะมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้ทัดเทียมกับประเทศเพื่อนบ้านบ้าง^{๑๘} เพราะถ้าให้ราษฎรมีสติธิในทางการเมือง ได้มีส่วนในการบริหารบ้านเมืองแล้ว ก็คงจะสามารถนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ประเทศได้ สภาพการณ์โดยทั่วไปขณะนั้นจึงแสดงให้เห็นถึงความตื่นตัวทางการเมือง

๑๗.

Walter F. Vella, The Impact of the West on Government in Thailand

(Berkeley: University of California Press 1955), P. 360

^{๑๘} กิริรัตน นีละอุปต์, การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ เรื่องประชาธิปไตยในประเทศไทย

(วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๐๓) หน้า ๒๓๘

ไถ่มีเงินจำนวนมากอยู่แล้ว อันจะเป็นส่วนสนับสนุนให้น้ำเอาอุดมการณ์ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยมาใช้เป็นแบบอย่างการปกครองของไทยต่อไป

ข้อที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจะมีใต้วงอาจหมายถึงไปถึง ก็คือ แนวพระราชดำริทางการเมืองของพระองค์ ที่ทรงต้องการให้มีรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองประเทศ ไต่กลายเป็นจุดที่ก่อให้เกิดความหวังในรูปแบบการปกครองอันจะมีขึ้นใหม่ แตกต่างไปจากเดิม ในหมู่ผู้ที่มีแนวความคิดรุนแรงทางการเมือง และต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นที่เข้าใจกันเป็นอย่างดีว่า พระองค์จะทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ปวงชนชาวไทย เมื่อขึ้นครองราชสมบัติตั้งแต่ต้นรัชกาล แต่แล้วความคาดหวังดังกล่าวก็ไม่ประสบผลสำเร็จ อันเนื่องมาจากความอ่อนแอของพระองค์ในภาวะใช้อำนาจสิทธิขาด อันเป็นผลให้แนวพระราชดำริของพระองค์ต้องได้รับการสกัดกั้นจากพระราชวงศ์และขุนนางชั้นสูง ที่มีอำนาจและอิทธิพลอย่างสูงในขณะนั้น นับเป็นการเริ่มต้นที่สร้างความคิดหวังแก่ราษฎรในความปรารถนาที่จะได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญ และมีส่วนเข้าเติมความตื่นตัวทางการเมืองอันรุนแรง ที่มีมาแต่รัชสมัยของพระเชษฐาธิราชที่โหม่มากยิ่งขึ้นไปอีก เมื่อประสบกับภาวะการอื่นต่าง ๆ อันมีส่วนสนับสนุนในระบอบนั้น ข้าราชการหนุ่ม ๆ ยังได้คิดอย่างมาก ถึงนโยบายของพระมหากษัตริย์ที่วางใจในเจ้านายชั้นสูงในการบรรจุกองเข้ารับตำแหน่งสูง ๆ ในรัฐบาล อภิรัฐมนตรีและเสนาบดีส่วนมากเป็นเจ้านายและกษัตริย์ศักดินาในกองทัพก็มิแต่เฉพาะ เจ้านายทั้งสิ้น คนหนุ่มไทยที่ได้รับการศึกษามีความเห็นว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตกอยู่ใต้อิทธิพลของระบอบมรดกศักดินาของพระองค์อย่างสิ้นเชิง^{๒๐}

เหตุการณึ่งผลักดันความตื่นตัวทางการเมืองจนถึงจุดที่นำไปสู่ความกึกในการปฏิวัติก็คือ ความขัดแย้งในทางชนวนตัวของกลุ่มผู้ก่อกองการปฏิวัติที่เป็นพลเรือนกับพระราชวงศ์ผู้ปกครองหนึ่ง และยังมี ความขัดแย้งในระหว่างกลุ่มทหารที่ได้รับการศึกษาศึกษาใหม่กับกลุ่มทหารที่เป็นพระราชวงศ์อีกด้วย ความขัดแย้งจนเกิดการแตกแยกระหว่างเชื้อพระราชวงศ์และกลุ่มพลเรือนกับกลุ่มทหาร เช่นว่านี้ ในระยะต่อมาทำให้เกิดการรวมกลุ่มของทหารและพลเรือนเป็น "คณะราษฎร" ร่วมมือกัน

^{๒๐} Donald E. Muechlerlein, Thailand and the Struggle for Southeast Asia (New York: Cornell University Press, 1965) p. 28 - 29

^{๒๑} Walter F. Vella Op. Cit., p. 159

เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราช ซึ่งอยู่ภายใต้การสนับสนุนของบรรดาพระราชวงศ์ให้อำนาจในการปกครองประเทศตกอยู่กับประชาชนส่วนใหญ่ตามแนวความคิดของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

กองทัพไทยในขณะนั้น มีสิ่งซึ่งแสดงให้เห็นความแตกแยกเกิดขึ้นแล้วตั้งแต่ระยะเวลาที่มีการขับข้าราชการออก จนถึงกับพระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอทรงลาออกจากตำแหน่งทุกตำแหน่ง และแม้กระทั่งยาพหลพลพยุหเสนา ซึ่งในระยะต่อมาจะเป็นหัวหน้าสำคัญคนหนึ่งในกลุ่มผู้จะก่อการปฏิวัติ ก็ถูกตัดเงินเดือนลงเช่นกัน ประกอบกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในกองทัพไทยระหว่างนายทหารซึ่งสำเร็จจากฝรั่งเศสพวกหนึ่ง ซึ่งมีเจ้านายและราชวงศ์ไม่กี่องค์พยายามเปลี่ยนแปลงระบบของกองทัพไทย ซึ่งในระยะนั้นมีแนวทางพื้นนิยมระบบทหารของเยอรมัน ซึ่งมีนายทหารซึ่งสำเร็จจากเยอรมันอีกพวกหนึ่งเป็นกำลังสำคัญในกองทัพไทย ให้มีระบบทหารเป็นแบบอย่างประเทศฝรั่งเศส ในกลุ่มนายทหารซึ่งจบจากเยอรมันนี้มีพระยาพหล ๗ และพระยาทรงสุรเดช รวมอยู่ด้วย จึงเกิดความขัดแย้งกันในกองทัพไทย แยกแยกกันเพราะถือเอากายฝรั่งเศสบ้าง เยอรมันบ้าง พวกเยอรมันที่เคยเป็นกำลังสำคัญตกอับไปตาม ๆ กัน และถูกบีบบังคับมากยิ่งขึ้น สาเหตุข้อนี้เองที่ทำให้พระยาพหล ๗ และพระยาทรงสุรเดชคิดทำการปฏิวัติ

ตามคำของ พ.อ.พระยาศรีสิทธิสงครามเอง ได้บันทึกไว้ในหนังสือ "เมื่อข้าพเจ้าเป็นกบฏ" ของ ร.อ.หลวงโฆมธรรมาวุธ บันทึกคำของ พ.อ.พระยาศรีสิทธิสงคราม (เกิน ท้าวราม) ว่า

"ปีก่อน ๆ เขา (พ.อ.พระยาพหล ๗) เคยร่วมปรึกษาหารือกับผม โดยเห็นกันว่าเจ้านายทรงมีอำนาจในราชการมากเกินไป การบรรจุตำแหน่งไม่เหมาะสมกับความสามารถบ้านเมืองเจริญกว่าที่ควรเป็น ถ้าลอร์ดอำนาจพระมหากษัตริย์องค์ มีสภาผู้แทน ๗ คำเป็นการปกครองแผ่นดิน ประเทศสยามจะมีความเจริญรุ่งเรืองดีกว่าการปกครองระบบเก่านี้ ทั้งพระยาพหล ๗ และพระยาทรง ๗ มีความเห็นว่าควรรวมทหารปึกอำนาจการบริหารแผ่นดิน แล้วตั้งรัฐบาลใหม่" ^{๒๖} ในคำอธิบายถึงมูลเหตุจูงใจที่ทำให้พระยาพหล ๗ เข้าร่วมการปฏิวัติครั้งนั้น พระยาพหล ๗ อธิบายว่า ตัวท่านเองนั้นเป็นผู้หนึ่งซึ่งมีคุณวุฒิในกองทัพไทย แต่

^{๒๖} สมุทรร สุวัทธิชณะ, เรื่องเตี๋ยวกัน หน้า ๑๕๗

กลับไม่ได้รับความสนใจจากพระราชวงศ์ซึ่งมีอำนาจการกองทัพในขณะนั้น จึงได้สร้างภาพ
พม่าใจแก่พระยาพล ๗ ที่มีต่อพระราชวงศ์เป็นอย่างยิ่ง จนเป็นเหตุเหตุสูงใจให้ท่านเจ้ากรม
ท่าการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง^{๒๒}

ความคิดที่จะ เปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองในขณะนั้น มีอยู่ทั่วไปแล้วทั้งในหมู่
พลเรือนและทหารที่มีการศึกษาดี เพียงแต่อาจยังมีความเห็นขัดแย้งกันในวิธีการที่จะ เปลี่ยน-
แปลงการปกครองเท่านั้น พระยารวีสิทธิสงครามซึ่งภายหลังการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง
ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ แล้วยังจะได้ออกการปฏิวัติร่วมกับพระองค์เจ้าบรมเดช ก็มีความคิดที่จะ
เปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทยเช่นเดียวกับพระยาพล ๗ และพระยาทรง ๗
แต่มีความคิดเห็นในวิธีการ เปลี่ยนแปลงที่ไม่รุนแรงอย่างพระยาทรง ๗ เพราะเห็นว่า "เรา
เป็นนายทหารผู้ใหญ่ ปีหน้าปีโน้นก็จะ เป็นนายพลด้วยกัน สังเกตดูพระปกเกล้า ๗ ท่านก็เป็น
คนสมัยใหม่ มีพระราชปราละจะ เปลี่ยนระบอบการปกครองเป็นประชาธิปไตยอยู่แล้ว ถ้าท่าน
ยังไม่เปลี่ยนเมื่อเราเป็นนายพล จึงเข้าชื้อกันกราบทูล ขอให้ลพพระราชอำนาจลง ก็จะเป็น
วิธีการนุ่มนวล ไม่เสียเลือดเนื้อคนไทยด้วยกันเอง อย่างวิธีหักพระค้ายเขา"^{๒๓}

พระยาทรง ๗ เองนี้มีความเชื่อมั่นอยู่มากว่า สถานการณ์ทางการเมืองในขณะ
นั้นสุกงอมพร้อมที่จะช่วยให้การปฏิวัติสำเร็จลงได้อย่างง่ายดาย ด้วยความคิดที่ว่า "เวลานี้
คนมีปัญญาสมัยใหม่ของการระบอบใหม่ ๑๕ % พวกหัวโบราณที่คั่งค้างจะอยู่ในระบอบเก่ามี
๑๕ % เท่ากัน อีก ๗๐ % ที่เหลือเป็นพวกชนะใหม่ที่เขาช่วย ถ้าเราทำการก่อน เราได้ ๗๐ %
ก็มาอยู่ข้างเรา เรามี ๔๕ % ฝ่ายตรงข้ามมี ๑๕ % เท่านั้น"^{๒๔} และคงเป็นเพราะด้วย
ความเชื่อมั่นเช่นนั้นนี้ก็เป็นได้ ที่ทำให้พระยาทรง ๗ เชื่อว่าการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง
นั้น อยู่ในวิสัยที่พระยาทรง ๗ จะกระทำได้ ในบันทึกส่วนตัวของพระยาทรง ๗ ซึ่งเขียนไว้
ก่อนเหตุการณ์ปฏิวัติมีว่า "ในเค็ธมมีนาคม ๒๔๗๕ พระยาทรงสุรเดชเป็นอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชา-

^{๒๒}. กุหลาบ สายประดิษฐ์, เบื้องหลังการปฏิวัติ ๒๔๗๕ (พระนคร : สำนักพิมพ์เจ้าหลวงสาส์น
๒๔๘๐), หน้า ๑๑๐ - ๑๑๒

^{๒๓}. เสาวรักษ์ (นามแฝง), กัวยายแต่ช้อยยัง (พระนคร : เกตุการพิมพ์, ๒๕๐๘) หน้า ๔๔

^{๒๔}. เรื่องเดียวกัน

การยุติการศึกษาทหารบก ได้ถือโอกาสในการ เป็นประธานคณะกรรมการสอบใต้นักเรียนนายร้อย
 ในความที่ราชบุรี รวมรวมสมัครพรรคพวกและกักขังแผนการปฏิวัติร่วมกับพระประภาสวณิช-
 ยายบุษ พระสีหิ เรื่องจดเลข ...^{๒๕} พระยาพรัง ๗ ได้กล่าวถึงสภาพทางการเมืองใน
 ขณะนี้ว่ามีสวนสนับสนุนในการปฏิวัติเป็นไปได้อ่า "การปฏิวัติครั้งนี้เกิดขึ้นได้จริง ๆ เพราะ
 นายทหารบกผู้เป็นหัวหน้าตกลงใจ เค็ดขาดใจลงมือทำ เพราะฉะนั้น เหตุผลผู้เป็นหัวหน้าจึง
 น่าจะคงถือ เป็น เหตุผลที่ทำให้เกิดขึ้นโดยแท้ เหตุผลข้อหนึ่งก็คือ เป็นที่ประจักษ์แน่แล้วว่า
 พระเจ้าแผ่นดินแสดงความไม่สามารถในการที่จะบังคับการโยกย้ายจันแอมโซลุต ใหนงานของ
 ชาติเจริญรุ่งเรืองไปได้ เหตุผลข้อนี้เอง หลวงข้าราชการผู้ใหญ่น่าจะคงคงมุ่งแต่ทำตัวให้
 เป็นที่โปรดปราน ไว้เนื้อเชื่อใจจากพระเจ้าแผ่นดินไม่ว่าวิถีใด ตลอดทั้งวิธีที่คงจะ
 เกียรติยศความ^{๒๖}

เหตุที่ราชวจนเกิดการแตกแยกในกองทัพอไทย ระหว่างกลุ่มนายทหาร โดยมี
 ส่วนอย่างสำคัญที่ช่วยให้สภาพการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น ก้าวไปถึงจุดของความตึงเครียดที่จะให้
 มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทยเกิดขึ้น นอกจากนั้น ในขณะเดียวกันรอยร้าว
 ฉานระหว่างเชื้อพระวงศ์กับกลุ่มพลเรือนที่ได้รับการศึกษาดี ได้กลายเป็นเหตุการณ์ที่ผลักดัน
 ให้นักศึกษาทหารทางการเมืองก่อการปฏิวัตินั้นรุนแรงยิ่งขึ้นทุกที

ความขัดแย้งดังกล่าวนี้ เกิดขึ้นจากเรื่องสมาคมักเรียนไทยในฝรั่งเศส แลกลับท่าน
 อัครราชทูตผู้ดำรงตำแหน่งถึงเมืองไทย นักเรียนไทยถือว่ารัชกาลที่ ๗ ขณะดำรงยศ เป็นกรม-
 จุนสุโขทัยไปศึกษาวิชาเสนาธิการทหารที่ปารีส และได้ทรงรับเป็นผู้อุปถัมภ์สมาคมักเรียนไทย
 นี้ นักเรียนนึกกันว่าท่านซึ่งต่อมาได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินจะทรงโปรดปรานทางระลนัก เรียน
 นักเรียนฝรั่งเศสจึงอาจหาญยื่น เรื่องราวกล่าวโทษท่านอัครราชทูตมามากมาย ฝ่ายท่านอัคร-
 ราชทูตก็ฟ้องสมาคมักเรียนไทยมายังรัชกาลที่ ๗ เพิ่มอนกัน และกล่าวหาว่านัก เรียนจะรวม
 กลุ่มเป็นบดลเหวี่ยง เป็นชนดิแตก^{๒๗} ส่วนข้อที่นักเรียนไทยในฝรั่งเศสจัดนำความกราบบังคม

^{๒๕} อดิศักดิ์ แจงกลีบ, การเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทย (วิทยานิพนธ์คณะรัฐศาสตร์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๐๗), หน้า ๒๑

^{๒๖} สมุทรา สุรักษณะ, งานข้าเริ่ม หน้า ๑๓๖

^{๒๗} ศาสตราจารย์เดือน บุญภาค, ท่านปรีดี ๗ รัฐบุรุษอาวุโสผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก
 (พระนคร : โรงพิมพ์ศิลปอักษร, ๒๕๐๐) หน้า ๓๓ - ๓๔

พุทธระฆาตสมเด็จพระปกเกล้า ฯ ไฟทรงวันจัญฉำพังทว่า ๑. ราชทูตโอนเงินหลวง
เงินที่จ่ายสำหรับค่าเล่าเรียนของนักเรียน ๒. ราชทูตไต่ถามความเจ็บป่วย คุณเจ้าซึ่งรวม
เป็นรัฐ ศาลตัดสิน ๑๐๐,๐๐๐ ฟรังก์ ๓. ในที่ประชุมสหชาติได้พิจารณาความเสียหายให้แก่รัฐบาลไทย

เหตุร้าย ๆ ที่ปรากฏมาจึงจะไม่เป็น เรื่องวันเป็นราว แต่เป็นสิ่งแสดงใจของผู้ที่
อยู่ในวัยหนุ่ม ผู้ใหญ่จะทำอะไร เขาแคใจ รังแกเด็กเสียเรื่อย ไม่เห็นมีความยุติธรรมที่ตรง
ไหน การกระทบกระเทือนที่ละเล็กละน้อยนี้ หลาย ๆ ครั้งเลยกลายเป็นมูลเหตุสำคัญแห่ง
การเปลี่ยนแปลงการปกครองแบบคืนในสมัย ๒๔๗๕ การผลักดันมาสู่ระบบการปฏิวัติในปีนั้น
จึงเป็นส่วนที่มีสาเหตุมาจากส่วนนี้รวมอยู่ด้วย และ เมื่อมูลเหตุร่วมตัวมี เข้ามามีส่วนร่วมกับอุดม-
การณ์ และความคิดกันเพื่อบ้านเมืองแล้ว ช่างจะความคิดเห็นส่วนตัวจึงรุนแรงและผลักดันให้
การปฏิวัติอุบัติขึ้นจนได้

ในบรรดานักเรียนไทยที่มีเหตุขัดแย้งกับท่านอัครราชทูตนี้ มีนายปรีดี พนมยงค์
ซึ่งขณะนั้นมีตำแหน่งเป็นนายกสมาคมนักเรียนไทยในฝรั่งเศส และยังมีนักเรียนไทยในฝรั่งเศส
อีกหลายคนซึ่งในระยะต่อมาได้กลายเป็นกลุ่มเคลื่อนไหวในคณะราษฎร ในขณะนั้นมีนายประยูร
ภรตมนตรี, ร.ถ.ทัศนัย นิยมศึก, ร.ท.แปดก สีตะสังกะ, นายทอง อภัยวงศ์ เป็นกลุ่มเริ่ม
แรกที่สำคัญซึ่งได้จัดกลุ่มคณะกรรมการ เมืองลับ ๆ ขึ้น เพื่อกลับมาเปลี่ยนแปลงการปกครองของ
ประเทศไทย กลุ่มบุคคลทั้งกลุ่มนี้ไม่มีโอกาสสังเกตและศึกษาวิถีทางการเมืองของประเทศ
ต่าง ๆ ในยุโรป อุดมการณ์เสรีนิยมและระบอบประชาธิปไตยที่เป็นพื้นฐานของระบบการเมือง
ที่ได้มีโอกาสพบเห็นและศึกษา ทำให้เกิดความไม่พึงพอใจระบบการรวมอำนาจของสมบูรณาญา-
สิทธิราช ซึ่งนี่เป็นมูลเหตุจูงใจอย่างสำคัญของกลุ่มนักเรียนไทยที่ได้รับการศึกษาสูง โดยเฉพาะ
อย่างยิ่ง คือ นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งต่อมาจะได้เป็นหัวหน้าฝ่ายเคลื่อนไหวของคณะราษฎร

๒๔. เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๓

๒๕. เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๔

๒๖. ไทยน้อย (นามแฝง), ประวัติศาสตร์ ๓๕ ปีแห่งระบอบประชาธิปไตย (พระนคร :

สำนักพิมพ์แอสพิทยา, ๒๕๐๔), หน้า ๕

๒๗. James N. Mosel, Thai Administrative Behavior Reprinted from
"Toward The Comparative Study of Public Administration" (The
Department of Government, Indiana University, 1957) p. 297

ที่จะทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง ประจวบกับความขัดแย้งของนักเรียนไทยกับท่าน
อธิการบดีดังกล่าว ได้สร้างความสะดวกซึ่งในระบบกษัตริย์มากยิ่งขึ้นไป โดยเฉพาะแก่
นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งจะเห็นได้จากคำแถลงการณ์ของคณะราษฎร ในวันทำการปฏิวัติ โดย
นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้ร่างคำแถลงการณ์นั้นเอง ได้มีการประณามการกระทำของพระราชม-
วงศ์ธิดาเสียมหายรุนแรง

จนถึงเวลานั้น ยังไม่มีข่าวหรือแถลงการณ์ใดเลยจากรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ
ที่สื่อให้เห็นว่าจะพระราชทานรัฐธรรมนูญการปกครองให้แก่ราษฎร ขณะอยู่
กักการฝ่ายพลเรือน ซึ่งมี นายปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้า จึงได้กำหนดรูปการปฏิวัติขึ้นอีก
นำจากการปกครองและเปลี่ยนระบอบการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราช เป็นพระ-
มหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญอย่างอังกฤษ และก่อนที่นายปรีดี พนมยงค์ จะเดินทางกลับประเทศ-
ไทย ก็ได้มีการประชุมสมาชิกเก่าครั้งแรกของคณะผู้ก่อการปฏิวัติฝ่ายพลเรือนขึ้นที่ปารีส ฝรั่งเศส
กำหนดแผนการล้มล้างกษัตริย์นักเรียนไทย เมื่อกลับถึงกรุงเทพฯ แล้ว ก็จะเข้าร่วมในขบวนการ
ที่จะตั้งคณะพรรคเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้น ส่วนพรรคพวกที่เพิ่มเติมในยุโรปใน
ระยะต่อมา ก็อ นานเทวี บุคยเกตุ นายบรรจง ศรีจรูญ ร.ท.สินธุ์ กมลนาวิน นายทอง
ฉลิมวงศ์ นายเคือน นุมนาค นายชม จารุรักษ์ นายแนบ จหลโยธิน และยังมีบุคคลอื่น ๆ
เข้าร่วมอีกด้วย

สภาพการณ์ทางการเมืองทั้งหมดนี้ เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดสนับสนุนให้การปฏิวัติ
ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ เกิดขึ้นอย่างง่ายดายยิ่งขึ้นไป ความตื่นตัวทางการเมืองและความขัดแย้ง
ระหว่างฝ่ายทหารและพลเรือนกับพระราชวงศ์ชั้นสูง เป็นพลังผลักดันขั้นสูงที่สุดอันเป็นชนวนนำ
ไปสู่การปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองในปีนั้น ประกอบกับความล้มเหลวในนโยบายของ
รัฐบาลที่จะแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจของประเทศ ได้มีส่วนช่วยให้สภาพการณ์ทางการเมือง
ขณะนั้นเป็นสถานการณ์ที่สุกงอม จนผู้ก่อการปฏิวัติเชื่อมั่นว่า หากเมื่อลงมือกระทำไปแล้วจะ

๕๒. วิเทศกรรณ (นามแฝง), บุคยเกตุ พระนคร: โอเคียนการพิมพ์, ๒๕๐๓ หน้า ๗
๕๓. สมุทรร สุรักชณะ, งานชิ้นเดิม หน้า ๑๓๑

ประสบผลสำเร็จ และได้รับการสนับสนุนโดยทั่วไป แนวความคิดเห็นทางการเมืองที่จะเปลี่ยนไปสู่แนวทางใหม่ในขณะนั้น ทำให้มองเห็นรูปแบบการปกครองในลักษณะเก่า เป็นสิ่งค้างหลัง และนำความเจริญมาสู่ประเทศล่าช้าเกินไป ความรุ่งเรืองของประเทศจะรวมอยู่ภายใต้ดวงพระหัตถ์ของพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชเพียงพระองค์เดียวและพระราชวงศ์ชั้นสูง โดยพลวงจนของประเทศไม่มีโอกาสในการกำหนดระบอบทางการเมืองในแนวทางระบอบประชาธิปไตยโดยไม่ได้ รูปแบบและระบอบการปกครองในแบบเก่าจะต้องเปลี่ยนไปสู่ความรุ่งเรืองตามแบบอย่างการปกครองของประเทศอื่นที่เจริญแล้ว และอำนาจในการปกครองประเทศควรจะต้องตกถึงมือประชาชน ความหลักและอุดมการณ์ของระบอบประชาธิปไตย ความคิดเห็นอันดีของระบอบการปกครองใหม่ในระยะนั้น ทำให้สภาพทางการเมืองก่อนหน้าการปฏิวัติ ถูกล้างไป ถึงจุดที่จะขจัดระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช และเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่รูปแบบประชาธิปไตยที่ต่างไปจากเดิม

๒.๑.๓ สภาพการณ์ทางสังคม

ภาวะทางสังคมของประเทศไทยก่อนหน้าการปฏิวัตินั้น มีความไม่พึงพอใจในสภาพของตัวบุคคลอยู่ทั่วไป ด้วยความเบ่งบานขึ้นที่มองเห็นชัดถึงขั้นในระหว่างเจ้ากับข้า ความแตกต่างที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดรอยร้าวทางจิตใจเกี่ยวกับสิทธิต่าง ๆ ที่เจ้ามีอยู่อย่างเหลือเฟือ และสามัญชนไม่มีหรือมีอยู่อย่างน้อย หนังสือพิมพ์ "ไทยหนุ่ม" ซึ่งตีออกกำเนิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ - ๒๔๗๓ ได้บรรยายสภาพทั่วไปของสังคมขณะนั้นในคอลัมน์ "ล่อนและ" ฉบับระหว่างเดือนมกราคม ค.ศ. ๒๔๖๔ ซึ่งกล่าวถึงเจ้าพระยาคนหนึ่งว่า "ได้สังเกตเห็นเสียงของมหาชนชาวสยามและชาวต่างประเทศ ซึ่งอยู่ในเมืองไทยเวลานี้ คือดอกสน เจ๊กจีน แยก ผู้ป่วน ผู้รวม หม่า เขมร มอญ เงี้ยว ข่า ต่างพากันออกปากกล่าวถึงแสนยานุภาพเจ้าพระยา กันทั่วทุกแห่งหน ฟังดูออกจะขู่ว่าหนานูยังกว่าเรื่ออื่น ๆ" ไทยหนุ่มยังได้บรรยายไปถึงคฤหาสน์อันโอฬ่าที่สุดในกรุงสยาม ยศศักดิ์และตำแหน่งอิทธิฐาน ทรัพย์ศฤงคารอันมากมายท่วมพัน อำนาจวาสนาที่เรื่อรองสูงส่ง

รอยราษานที่เริ่มมีมาแต่ต้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ๆ ก็คือ การจัดตั้งอภิรัฐมนตรีและ เสนาบดีสภาของพระองค์ ซึ่งได้ทรงแต่งตั้งเอาพระราชวงศ์ส่วนใหญ่อยู่ในตำแหน่งเกือบทั้งหมด ทั้งนี้ อาจเป็นเหตุผลในส่วพระองค์ อันเกี่ยวกับการชิงเถรของราชสมบัติของพระองค์ ซึ่งมีใ้ทรงเตรียมตัวมากจนที่จะเป็นพระมหากษัตริย์ จึงทรงวางราชตฤปิในพระราชวงศ์ของพระองค์ที่จะได้ช่วยเหลือบริหารราชการแผ่นดิน ทำให้อิทธิพลของพระราชวงศ์มีอยู่อย่างสูง จนทำให้กลุ่มบุคคลการศึกษา พระองค์คงอยู่ที่อิทธิพลของพระบรมวงศานุวงศ์ของพระองค์อย่างสิ้นเชิง และบัดนี้คงจักเป็นจุดอ่อนแอของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ๆ ประการหนึ่งที่ทำให้พระราชดำริของพระองค์ในเรื่องที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญแก่พสกนิกรของพระองค์ คงได้รับการคัดค้านจากพระราชวงศ์ชั้นสูง จนนำไปสู่ความไม่พึงพอใจในรูปแบบการปกครองประเทศที่มีอยู่ในขณะนั้น

บันทึกเกี่ยวกับสภาพของสังคมขณะนั้น ในหนังสือเรื่อง "การเมืองการปกครองกรุงสยาม" ซึ่งหลวงวิจิตรวาทการ เขียนไว้เมื่อวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๔๗๕ ได้กล่าวถึงสภาพสังคมไว้ ดังนี้ "การแบ่งชั้นบุคคลในทางสมาคม (ไม่กล่าวถึงศาสนา) แบ่งออกเป็นสองชั้น คือ เจ้ากับจำ สมัยใดขุนนางมีอำนาจ สมัยนั้นราษฎรก็รู้สึกว่าคุณก็คักกันมาก ในรัชกาลที่ ๖ เจ้ามีอำนาจน้อย ในกระทรวง ๑๕ กระทรวง ขุนนางเป็นเสนาบดี ๔ กระทรวง มีเจ้าเป็นเสนาบดีเพียง ๔ กระทรวง แปลว่า ขุนนางได้อำนาจอยู่ถึง ๒ ต่อ ๑ เพราะเหตุนี้จึงมีคณะเจ้าจะคิดล้มราชบัลลังก์พระมงกุฎเกล้า ๆ เพื่อเปลี่ยนกษัตริย์ใหม่ ครั้นเมื่อเริ่มรัชกาลที่ ๗ ตำแหน่งเสนาบดีทั้งหลายคงเหลือขุนนางเพียง ๔ หรือ ๕ นาย นอกนั้นเป็นเจ้าทั้งหมด ทำให้ราษฎรเห็นว่าอำนาจอยู่กับเจ้าทั้งสิ้น ก่อให้เกิดปฏิกริยาทางใจ"^{๓๖}

ปฏิกริยาทางใจดังกล่าวนี้เอง ที่นำไปสู่ความไม่พึงพอใจ โดยเฉพาะแก่บุคคลก่อการปฏิวัติในระยะต่อมา บันทึกตอนหนึ่งของพระมรณะบทที่ทนายทวด ได้กล่าวถึงปฏิกริยาทางใจอันไม่พอใจที่มีอยู่ไว้ดังนี้ "มูลเหตุอันสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้พวกเราหันเหใจ สำหรับการปกครองแบบถวายอำนาจเหนือหัวให้แก่กษัตริย์ราช ก็คือ ในราชสำนักและวังเจ้าใหญ่ ๆ

^{๓๕.} โปรดดูวิทยานิพนธ์นี้ หน้า ๔๗

^{๓๖.} หลวงวิจิตรวาทการ, การเมืองการปกครองของกรุงสยาม (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยใหม่),

กำลังเต็มไปด้วยการประจบสอพลออย่างสิ้นดี ทุกสิ่งทุกอย่างจะต้องขึ้นอยู่กับมหาคเล็กเด็กเล็กชา หรือสมัครพรรคพวกของทั้งนั้น ซึ่งได้รับการเลื่อนยศบรรดาศักดิ์กันอย่างปรู๊ดปร๊าด การทหารกำลังรุ่งโรยเต็มไทร และไทรลงเป็นสำคัญในขณะที่ในราชสำนักเต็มไปด้วยความ รุ่งโรจน์" ความแตกต่างระหว่างเจ้าย่าบหนึ่งกับราษฎรฝ่ายหนึ่ง เป็นเหตุให้คนในชาติขาด สัมผัสกัน

โครงสร้างของสังคมไทยสมัย ๒๔๗๕ นั้น มีลักษณะที่ไม่ต่างไปจากปัจจุบัน คือ ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยังคงประกอบด้วยชาวนาเกือบทั้งหมด แม้ว่ามาตรฐานการครองชีพของประชาชนจะไม่สูงเท่าระดับมาตรฐานการครองชีพของชาวตะวันตก แต่ก็มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ตามลักษณะของประเทศที่มีผลผลิตธรรมชาติเช่นประเทศไทย แม้ว่าสภาพทาง เศรษฐกิจอันทรุดโทรมจะกำลังถูกคามอยู่อย่างรุนแรงก็ตาม การศึกษาชั้นประถมซึ่งใช้เป็นเวลา บังคับตามกฎหมายที่โชยู่ทั่วประเทศนั้น ที่จริงแล้วน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของเด็กที่มีอายุเข้าเกณฑ์โรงเรียน ใ้มีโอกาสเข้าโรงเรียน และระดับความรู้หนังสือก็ไม่มีมากกว่า ๓๐ % ของจำนวนพลเมืองที่มี ราษฎรที่การศึกษาเข้าใจว่า รัฐบาลสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชพยายามก็คิดกันการศึกษาของชาติ ไม่ได้การศึกษาแก่ราษฎรเต็มภาคภูมิ ยึดถือระบบศักดินายิ่งกว่าชาติเป็นส่วนรวม ชำบังห้ามไม่ให้ศึกษาหาความรู้ในทางเศรษฐกิจอีกด้วย รัฐบาลมีโรงเรียนไว้แต่เพื่อใ้บุตรธิดาของชนชั้น เจ้านายเล่าเรียน เพื่อให้ทำหน้าที่ชนชั้นผู้ปกครองในอนาคตเท่านั้น ส่วนราษฎรต้องปล่อยให้ ใจเขลา จะได้ไม่หัวแข็งสวดกแก่การบังคับบัญชา เรื่องเหล่านี้เป็นเหตุให้ราษฎรที่การศึกษา เห็นว่ารัฐบาลปฏิบัติการไม่เสมอภาค เป็นระบบศักดินาอันคร่ำครึ ความไม่พอใจของราษฎรที่มิ การศึกษาจึงมีอยู่ทั่วไป นี่เป็นเหตุอีกอันหนึ่งที่น่าไปสู่การปฏิวัติด้วยซ้ำ

แต่ประชาชนชาวไทยที่ไม่ได้รับการศึกษา หรือมีการศึกษาน้อยมากที่อยู่นอกเมือง หลวงของประเทศไทยออกไป กลับมีชีวิตที่ทนพอใจความแบบเดิมที่เป็นมา โดยไม่สนใจและไม่ยอมรับ วัฏโลกภายนอกที่ไกลออกไปจากท้องถิ่นของตน พวกที่อยู่นอกเมืองหลวงนี้มีมากกว่า ๕๕ %

๓๓. ไทยน้อย (นามแฝง), พระยาอุปกิต ๗ หน้า ๑๖

๓๔. Sir Josiah Grosby, Siam: The Crossroad (London: Hellis and Cater Ltd., 1945) p. 24

๓๕. ว.ช.ประสังสิต, งานจีนเต็ม หน้า ๑๖๗ - ๑๖๘

ที่ไม่รู้หนังสือ และยอมรับฐานะของพระมหากษัตริย์เป็นเสมือนพระผู้เป็นเจ้าที่อยู่เหนือขึ้นไปยิ่งกว่า
 ตน ไม่มีความรู้สึกนึกคิดว่ารัฐธรรมนูญจะมีผลเป็นอย่างไร หรือก่อให้เกิดผลอะไรแก่ตนโดยทาง
 โรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ภายในประเทศก็ยังมี และการติดต่อสื่อสารก็ยังอยู่ในระยะ
 เริ่มต้นที่จะพัฒนาให้ดีขึ้นเท่านั้น ประชาชนส่วนใหญ่จึงมีชีวิตในท่ามกลางการไม่ยอมรับรัฐสิ่งใด
 และไม่มีควมโน้มเอียงที่จะทำการเปลี่ยนแปลงสิ่งใด^{๕๐} ลักษณะเช่นว่านี้ของประชาชนชาว
 ไทยทำให้การเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยแก่สมัยโบราณมา แม้จนกระทั่งการเปลี่ยน
 แปลงครั้งสำคัญที่สุด เมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ มิได้ก่อให้เกิดการกระทบกระเทือนโครงสร้าง
 ทางสังคม ซึ่งเป็นรากฐานในทางจิตใจของคนไทยแต่ประการใด เพราะเป็นการค่อย ๆ เปลี่ยน
 รูปในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป^{๕๑} ดังนั้น จึงจะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนั้น เป็น
 แต่เพียงการกระทำของคณะบุคคลกลุ่มหนึ่งเท่านั้น มิได้เกิดขึ้นเพราะการเคลื่อนไหวของประชาชน
 ทั้งประเทศ ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการเมืองไทยท่านหนึ่งกล่าวว่า " เป็นความจริงที่ว่า
 การปฏิวัติครั้งนี้มิได้เป็นการเคลื่อนไหวของกลุ่มชนชาติ ไม่ได้เรียกร้องการปฏิวัติ ประชาชน
 โดยทั่วไปไม่มีความต้องการที่จะมีการเปลี่ยนแปลงในคณะรัฐบาล การมีคณะผู้แทนราษฎรนั้นก็รู้
 แต่บุคคลที่อยู่ในพระนครเท่านั้น และบุคคลที่มีหัวทางการเมืองเพียงเล็กน้อยในต่างจังหวัด ความ
 คิดที่ว่าชาติจะ เปลี่ยนเป็นประชาธิปไตย หรือหมกแกกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ คุ้นเคย เป็นสิ่งที่
 เหลือเชื่อในหมู่ประชาชน ประชาชนนับล้านที่อาศัยอยู่ตามทุ่งนา ป่า หรือหมู่บ้าน หรือในเมือง
 เล็ก ๆ อาจตัดจากบัญชีได้ เขาเหล่านั้นมิได้มีส่วนในการเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดขึ้น และในคน
 แรกก็มีความสนใจเพียงเล็กน้อย"^{๕๒} X

^{๕๐.} John Cost, Some Aspect of Siam Politics (New York: Institution of Pacific Relation, 1953), pp 5 - 6

^{๕๑.} นักศึกษา ว.ป.อ. ชุดที่ ๒ "อิทธิพลทางสังคมและจิตวิทยาทางระบอบกษัตริย์ที่มีต่อชาติไทย"
รัฐสารวิจัย เล่มที่ ๒ ฉบับ ๒ เมษายน ๒๕๑๗ (พระนคร: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๑๗)
 หน้า ๒๓๗

^{๕๒.} Kenneth Perry Landon, Siam in Transition (Chicago: The University of Chicago Press; 1939), P. 22

ความไม่รู้และความไม่เข้าใจของราษฎรส่วนใหญ่ที่มีอยู่ในขณะนั้น กลายเป็นช่องว่างของสถานะการณ์ที่ถูกหยิบฉวยมากล่าวอ้าง ถึงความไม่พอใจของราษฎรโดยคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองในระบอบต่อมา ประชดณณ์ในขณะนั้นได้เกิดข่าวลือโดยทั่วไปอีกด้วยว่า พระราชวงศ์จักรีจะสืบทอดเนื่องกันไม่ได้เกินระยะเวลา ๑๕๐ ปี ข่าวลือเช่นนี้เป็นก้าพ่ายนายที่นำมาแต่สมัยของสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ เลบทำให้เกิดมีการถกเถียงกันถึงพระท้าวแสนยนั้นอีกด้วย จะต้องมีเหตุการณ์ร้ายแรงอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นแก่พระราชวงศ์ ในขณะเดียวกันก็มีเสียงเล่าลืออย่างหนาหูว่าจะเกิดกบฏขึ้น เพียงแต่ยังไม่มีความแน่นอนว่าผู้ใดจะเป็นหัวหน้ากบฏ ทราบแต่เพียงว่าคณะทหารบกไม่พอใจ สืบเนื่องมาจากพระองค์เจ้าบรมเดช เสนอรับที่กระทรวงกลาโหม ขอลาออกจากตำแหน่ง เสนอมาดี ทำให้บรรดานายทหาร เกิดความไม่พอใจขึ้น พวกที่คิดล้มล้างรัฐบาลในโอกาสนั้นที่ปรากฏแก่ทางการกำลังสืบค้นอยู่นั้นมีคณะอื่นอีก มิใช่มีคณะราษฎรเพียงคณะเดียว หากแต่คณะราษฎรซึ่งลงมือทำการก่อน เพราะรู้ตัวว่าพระยาอภัยภูธรมีระภาคจับเคาได้บ้างแล้ว ไม่รีบลงมือก็จะถูกรวบหมด จึงได้ปรากฏตัวคณะราษฎรนี้เพียงคณะเดียว

สถานการณ์ทางสังคมในขณะนั้น จึงมีส่วนเกื้อหนุนอยู่มากที่ช่วยให้การปฏิวัติเกิดขึ้นได้โดยไม่ยากนัก ในเมื่อมีมูลฐานจากความไม่พอใจเฉพาะเพียงในกลุ่มผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศกับพระราชวงศ์ชั้นสูง จะเห็นได้ว่าสภาพการณ์ทั้งหลาย ทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมือง และในทางสังคมก่อนหน้าการปฏิวัติ พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นปัจจัยร่วมที่เข้าอำนาจในสถานะการณ์สูงส่งของคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จะนำมากล่าวอ้างเป็นเหตุผลอันเพียงพอที่จะทำการปฏิวัติ แม้จะปรากฏว่าประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่ของประเทศไม่มีความรู้สึกที่จะต้องการเปลี่ยนแปลงสถาบันปกครองในขณะนั้นแต่อย่างใด แต่ความขัดแย้งและความไม่พึงพอใจที่ป็นอยู่โดยทั่วไป โดยเฉพาะในหมู่ผู้ถือการปฏิวัติ ทำให้รูปแบบการปกครองของประเทศเปลี่ยนไปสู่แนวทางใหม่ โดยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองการปกครองมาสู่รูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย ตามแนวความคิดที่คิดค้นเป็นวัตถุประสงค์ของการปฏิวัติเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๕

๕๓. พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์. งานชิ้นเดิม หน้า ๒๕๑

๕๔. พ.ศ. พิริยะโยธิน, "พวก ๒๔ มิ.ย. ๗๕ ได้สร้างมาไว้มากหรือ", น.ศ.พ.สยามรัฐ ฉบับวันที่ ๑๒ - ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๒

๒.๒ มูลเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

สภาพการต่าง ๆ ที่มีอยู่ก่อนหน้าการปฏิวัติดังกล่าวมาแล้วนั้นเอง เป็นส่วนเกื้อหนุนอันนำมาซึ่งมูลเหตุของการปฏิวัติที่จะเกิดขึ้นในระยะต่อมา ข้อที่ดูน่ามากล่าวอ้างเป็นมูลเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลงการปกครองในครั้งนั้น ได้กล่าวถึงความล้มเหลวของการปกครองในระบบอภิชนธิปไตย และความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่มีอยู่ในประเทศ พร้อมกับได้มีการเสนอความคิดที่จะเอาการปกครองตามแนวความคิดของระบอบใหม่ อันจะนำมาใช้แทนลักษณะของการปกครองที่มีอยู่แต่เดิม ซึ่งจะเห็นได้จากคำแถลงการณ์ของคณะผู้เข้าทำการปฏิวัติที่ได้ประกาศขึ้นภายหลังการเข้ายึดอำนาจและจับกุมบุคคลสำคัญไว้ได้แล้ว ในการกล่าวถึงมูลเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ พิจารณาจากสภาพการณ์ก่อนหน้าการปฏิวัติแล้ว อาจสรุปได้ดังนี้ คือ

ประการแรก มีมูลเหตุจูงใจมาจากกลุ่มคนหนุ่มในรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาจากประเทศทางตะวันตก และนิยมชมชอบคตินิยมเสรีนิยมและระบอบประชาธิปไตยของประเทศทางตะวันตก ต่างพากันมองเห็นความล้าหลังในรูปแบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช ที่อำนาจในการปกครองประเทศตกอยู่กับบุคคลเพียงคนเดียว ทำให้ความเจริญรุ่งเรืองของประเทศก้าวไปไม่ทันกับความเจริญ และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลก กลุ่มคนหนุ่มในรุ่นใหม่นี้เองต่างพากันเชื่อว่า ความสำเร็จนำเอารูปแบบการปกครองในแบบใหม่มาใช้แทน ความก้าวหน้าของประเทศชาติ จะก้าวไปทันความเปลี่ยนแปลงเติบโตของประเทศได้อย่างรวดเร็ว เช่นเดียวกับนานาอารยประเทศที่ใช้ระบอบการปกครองในแบบใหม่ จึงได้มีการรวมกลุ่มคิดหาการปฏิวัติขึ้น เพื่อสร้างรูปแบบการปกครองให้เหมาะสมกับประเทศไทยตามแนวความคิดเห็นของตน

ประการที่สอง ความอ่อนแอของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ในการใช้อำนาจสิทธิขาดของพระองค์นั่นเอง ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกโดยทั่วไปในกลุ่มผู้ที่จะเข้ามาทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองว่า พระองค์ทรงตกอยู่ใต้อำนาจอิทธิพลของพระราชวงศ์ชั้นสูง ทำให้พระราชดำริของพระองค์ที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญแก่พสกนิกรของพระองค์ ต้องล้มเหลวไปด้วย โลกนี้ให้เกิดความผิดหวังยิ่งขึ้น ดังนั้น เมื่อความตื่นตัวทางการเมืองมีมากขึ้น วัตถุประสงค์ที่จะได้รับรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองประเทศ จึงก่อให้เกิดการปฏิวัติขึ้นในระยะต่อมา

ประการที่สาม การกระทบกระทั่งในมณฑลเทศาภิบาล ระหว่างพระราชาวงศ์และกลุ่ม
 ผู้จะทำการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง เริ่มมีและเห็นชัดยิ่งขึ้นทุกที ความไม่พอใจที่พระราชาวงศ์
 ชั้นสูงเสวยอำนาจและตำแหน่ง เห็นอกว่า และความแตกแยกความคิด เห็น เกี่ยวกับการปรับปรุง
 กองทัพไทย ทำให้กลุ่มทหารที่ทำการ เปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนั้น เขาค้นไม่ได้กับพระราชาวงศ์
 ชั้นสูงที่มีอำนาจ ส่วนในกลุ่มพลเรือนนั้นก็ได้รับความกดดันจากพระราชาวงศ์เช่นกัน ก่อให้เกิดความ
 ไม่พอใจพระราชาวงศ์อยู่ตลอดเวลา การขจัดกันไปสู่การปฏิวัติครั้งนั้นจึงเป็นส่วนที่มีสาเหตุส่วนตัว
 รวมอยู่ด้วย และ เมื่อมณฑลเทศาภิบาลตั้งกล่าวนี้ เขาไปหัวพันกับอุดมการณ์และความต้องการ เปลี่ยน
 แปลงให้ประเทศก้าวหน้ายิ่งขึ้นแล้ว จึงมีส่วนผลักดันให้การปฏิวัติอุบัติขึ้นจนได้

ประการที่สี่ ความไม่มั่นคงในสถานะทางการ เงินของประเทศขณะนั้น ก่อให้เกิด
 ความไม่พอใจในหมู่ผู้จะทำการ เปลี่ยนแปลงการปกครองอยู่แล้ว ความรู้สึกที่ว่าพระมหากษัตริย์
 และพระราชาวงศ์ชั้นสูงต่างก็เสวยสุขและใช้จ่ายการ เงินอย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น ใ้ก่อก
 ให้เกิดความทุกข์ยากแก่ประชาชนในประเทศ และนำประเทศชาติไปสู่ความล้มลงลงไปทุกที
 ทำให้กลุ่มผู้จะทำการ เปลี่ยนแปลงการปกครองมองเห็นความจำเป็น ที่จะต้องนำระบบการปก
 ครองในแบบใหม่มาใช้แทนโดยเร็ว โดยเฉพาะเมื่อฐานะการ เงินของประเทศทรุดโทรมหนัก
 ลงไป เมื่อต้องประสบภาวะการ เงินตกต่ำทั่วโลกถ้าเติมเข้าอีก มณฑลเทศาภิบาลเงินของประเทศ
 หลายกลายเป็นข้ออ้างที่กลุ่มผู้ทำการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง แลลงถึงความจำเป็นที่จะต้อง
 ทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ประการที่ห้า อันเนื่องมาจากความล้มเหลวในนโยบายแก้ไขภาวะทาง เศรษฐกิจ
 ของรัฐบาลในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั่นเอง ที่นำไปสู่การปฏิวัติในที่สุด ที่จริงแล้วความ
 ตกต่ำทาง เศรษฐกิจทั่วโลกมีไร้วัดว่าหนักที่ก่อให้เกิดการปฏิวัติในครั้งนั้นเลยทีเดียว เพราะเหตุ
 ว่าความตกต่ำดังกล่าวนี้มีอยู่ทุกประเทศเช่นเดียวกัน แต่นโยบายการคัดสรรรายจ่ายหลาย
 ครั้งหลายหน การเพิ่มภาษีต่างๆ ในระยะอันทุกข์ยากของประชาชนในประเทศ และการคุ้ย
 ข้าราชการออกเป็นจำนวนมากนั้นต่างหาก ที่โคสร้าง ความไม่พึงพอใจให้เกิดขึ้นอย่างรุนแรง
 เพราะแม้จะได้ใช้นโยบายดังกล่าวแล้ว ก็หาได้แก้ไขความตกต่ำในประเทศให้ดีขึ้นได้ไม่
 ความล้มเหลวเช่นว่านี้เอง เป็นมณฑลเทศาภิบาลที่ก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงการปกครองในระบอบ

มูลเหตุของการเปลี่ยนแปลงการปกครองดังกล่าวมานี้เอง จึงก่อให้เกิดความไม่พอใจต่อการบริหารงานของรัฐบาล ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ และในที่สุดก็นำไปสู่การก่อกำเนิดของ "คณะราษฎร" ซึ่งได้ร่วมมือกันดำเนินการวางแผนการเปลี่ยนแปลงการปกครองในครั้งนั้น ด้วยการปฏิวัติล้มล้างการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย.

๒.๓ คณะราษฎร

๒.๓.๑ ลักษณะพื้นฐานของคณะราษฎร

สภาพทาง ๆ ของชนนัการปฏิวัติซึ่งไม่ดีขึ้น เล่มนี้เอง เป็นปัจจัยสำคัญอันเป็นจุดนำไปสู่แนวความคิดที่จะให้มีการ เปลี่ยนแปลงการปกครองให้ต่างไปจากที่มีอยู่เดิม "คณะราษฎร" ที่ก่อกำเนิดขึ้นเพื่อการนี้ เป็นกลุ่มบุคคลที่ถูกภาวะการดังกล่าวกดดัน จนเกิดความไม่พึงพอใจในสภาพความล้าหลังของระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช จึงมีความปรารถนาอันแรงกล้าในการที่จะโค่นล้มระบอบการปกครองแบบกษัตริย์มีอำนาจเด็ดขาดทุกอย่างในการปกครองประเทศ และนำเอาการปกครองด้วยระบอบรัฐธรรมนูญให้ราษฎรมีสัพทิต มีเสียงในการปกครองประเทศมาใช้แทน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะทำการปฏิวัติทางการเมือง เศรษฐกิจ และปฏิวัติสังคมให้มีความดีขึ้น เหมือนนานาอารยประเทศที่ได้ใช้ระบอบการปกครองประชาธิปไตย

มูลเหตุจูงใจดังกล่าวนี้ อาจพิจารณาได้อย่างน้อยที่สุด ๒ ประการด้วยกัน คือ ประการแรก "คณะราษฎร" หรือกลุ่มผู้ก่อการปฏิวัติในครั้งนั้น ได้เรียนรู้และมีความพึงพอใจลัทธิเสรีนิยมและการปกครองแบบประชาธิปไตยของตะวันตก ในขณะที่สภาพการณภายใต้สมบูรณาญาสิทธิราชของกษัตริย์ มิได้สร้างความพึงพอใจแก่คณะราษฎรโดยเฉพาะแก่ฝ่ายพลเรือน ซึ่งมีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้นำ อีกประการหนึ่ง มีมูลเหตุจูงใจมาจากความมักใหญ่ใฝ่สูงส่วนตัว ที่มีใฝ่ใฝ่การสนองตอบจากรัฐบาลให้ดำรงฐานะทางการเมือง และทางเศรษฐกิจอย่างพึงพอใจอันเนื่องมาจากนโยบายการศุลย์อุดหนุนของพระปกเกล้า ฯ และระบอบราชานฝ่ายทหารที่มีอยู่ดังกล่าวมาแล้ว

๕๕.
James N. Mosel, op.,cit. P. 297

จุดเริ่มต้นของความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น มีมาแล้วบนหน้าการปฏิวัติ โดยการคบคิดของนักศึกษาไทยที่ไปศึกษาอยู่ในประเทศต่าง ๆ ทางยุโรป โดยเฉพาะในประเทศฝรั่งเศสซึ่งมี นายปรีดี พนมยงค์ ขณะนั้นยังศึกษาวิชากฎหมายอยู่ นายทอง ฉับวงศ์ ศึกษาวิชาวิศวกรรม นายประยูร ภมรมนตรี ศึกษาวิชาการ เมือง ร.ท.แปลก ชีตะสังคะ และ ร.ท.ทัศนัย นิยมศึก ศึกษาวิชาทหารอยู่ ได้เริ่มคบคิดกันขึ้น ได้มีการประชุมครั้งแรกขึ้นที่ บ้านพักของนายประยูร ภมรมนตรี ในวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๕ โดยมีผู้เข้าร่วมเข้าประชุม ในครั้งแรก ดังนี้ คือ นายปรีดี พนมยงค์ ร.ท.แปลก ชีตะสังคะ นายประยูร ภมรมนตรี ร.ท.ทัศนัย นิยมศึก นายศิว ภาณุกรม นายแนบ พหลโยธิน และหลวงวิจิตรวาทธรรม (จรูญ สิงหนเสนี) ในการประชุมครั้งนี้ ที่ประชุมได้ตกลงวางหลักการใหญ่ ๆ ไว้ ๓ ประการ คือ

๑. การศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการปฏิวัติหรือแผนการปฏิวัติ
๒. การหาสมัครพรรคพวกเพื่อร่วมมือทำงานใหญ่ครั้งนี้ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลสำคัญทั่ว ๆ ไป
๓. การหาทุนรอนที่จะนำมาใช้จ่ายในการดำเนินงาน^{๔๖}

นักศึกษากลุ่มที่เริ่มคิดเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศใหม่นี้ ได้พยายามเผยแพร่ความคิดเห็นในแนวทางการ เมืองที่ตนนิยมชอบอบ ให้แก่นักศึกษาไทยเป็นจำนวนมาก และเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วมารับราชการในประเทศไทยแล้ว กลุ่มบุคคลเหล่านี้ก็ได้เผยแพร่ความคิดทางการ เมืองแบบตะวันตกในหมู่นักศึกษาและผู้ที่มีสนใจการเมืองทั่ว ๆ ไป โดยเฉพาะ นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งถือเป็นมันสมองของกลุ่มบุคคลเหล่านี้ ได้มีบทบาทอยู่อย่างมากที่เร้าเร้าให้นักศึกษาและผู้สนใจการเมืองหันมาเอาใจใส่ในกิจการบ้านเมือง ราษฎรผู้ถูกปกครองโกรธได้มีปาดเสียดในการปกครองบ้าง ความรู้สึกชังขาดปกครองตนเองจึงเกิดขึ้นมากขึ้น การกลับมาสู่ประเทศไทยของนายปรีดี พนมยงค์ ภายหลังจากสำเร็จการศึกษาจากฝรั่งเศสแล้ว จึงทำให้เขากลายเป็นศูนย์กลางของกลุ่มคนหนึ่งในรุ่นใหม่ที่มีความคิดอันก้าวหน้าในช่วงสมัยนั้น ในขณะเดียวกันก็ได้ดำเนินการวางแผน

^{๔๖} สิริ เปรวมจิตต์, ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบประชาธิปไตย ๓๐ ปี (พระนคร : โรงพิมพ์เพ็ญอักษร พ.ศ. ๒๕๐๕) หน้า ๒๒๑

^{๔๗} ศาสตราจารย์เดียน บูนาค, งานจีนเดิม หน้า ๔๘

^{๔๘} John Coast, op.cit. P. 3

ปฏิวัติไปทั่ว โดยมิ ร้อยเอก หลวงพิบูลสงคราม เป็นกำลังสำคัญในการรวบรวมพรรคพวก และได้ชักชวนคณะนายทหารที่ก่อการ เปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทย เข้ามาเริ่ม ทำเป็นการกบฏ และได้ก่อตั้งเป็น "คณะราษฎร" ขึ้นมาในที่สุด โดยมิ พ.อ.พระยาพหล พหลยหุเสนา เป็นหัวหน้า

ในบรรดากลุ่มบุคคลที่ประกอบขึ้นเป็น "คณะราษฎร" นี้จัดแบ่งออกได้เป็นสองฝ่าย ด้วยกัน คือ ฝ่ายทหาร และฝ่ายพลเรือน และในส่วนที่เป็นฝ่ายทหารนั้น ยังมีการแบ่งแยกออกเป็นฝ่ายทหารบก และฝ่ายทหารเรืออีกด้วย โดยเฉพาะฝ่ายทหารบกยังได้แบ่งแยกภายใน ออกเป็นนายทหารบกชั้นอาวุโสและนายทหารบกชั้นผู้น้อยอีกด้วย ถึงแม้จะเห็นได้จากการแบ่งสัดส่วน ของแต่ละฝ่ายตามรายชื่อ ดังนี้

หัวหน้าคณะปฏิวัติ ๒๔๗๕

พ.อ.พระยาพหลพหลยหุเสนา	หัวหน้า
พ.อ.พระยาทรงสุร เกษ	
พ.อ.พระยาอุทิศวิชาคนย์	
พ.ท.พระประศาสน์พิทยายุทธ	

ฝ่ายเสนาธิการ

พ.อ.พระยาทรงสุร เกษ	หัวหน้า
พ.ท.พระประศาสน์พิทยายุทธ	
พ.ต.หลวงชำนาญยุทธศิลป์	
พ.ต.หลวงสวัสดิ์ศิริณรงค์	
พ.ต.หลวงสถิตย์ยุทธศิลป์	
พ.ต.หลวงรณสีหิพิชัย	

มีหน้าที่จัดทำวางแผนการยึดพระนครของคณะปฏิวัติ โดยมิ พระยาทรงสุร เกษ เป็นหัวหน้า และประกอบด้วย บรรดาอาจารย์โรงเรียนนายร้อยทหารบก เป็นส่วนมาก

ฝ่ายกองทัพบกผู้น้อย

พ.ต.หลวงพิบูลสงคราม	หัวหน้า
พ.ต.หลวงทัศนัยนิยมศึก	

ฝ่ายกองทัพบกเรือ

น.ต. หลวงสินธุสงครามชัย หัวหน้า
 น.ต. หลวงศุภชลาศัย
 น.ต. หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์^{๕๐}

ฝ่ายพลเรือน

หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) หัวหน้า
 นายสงวน ตุลารักษ์
 นายฉิม วีระไวทยะ
 นายภิเษก ชัยนาม
 นายวิเชียร สุวรรณทัต
 นายสงวน ข้องประเสริฐ
 นายบุญฉิม หึงสุนทร
 หลวงนฤเบศร์มานิต
 ดร. ประจวบ บุนนาค
 ม.ล. อุทก สนิทวงศ์
 นายจรูญ สืบแสง
 นายเล็ง ศรีสมวงศ์
 นายวิลาศ ไสงอนนท์
 หลวงเคหชาทิวศวรรวิวัฒน์
 หลวงสุนทร เทพหัสดินทร
 หลวงอรุณสารประสิทธิ์
 นายประยูร ภมรมนตรี
 ดร. ตั้ว สถาปนุกรม
 นายทวี มุสิกเทศ
 นายทอง วัชรพงศ์^{๕๑} ๓๑

๕๐. อนันต์ แจงกลีบ, งานขึ้นเค็ม หน้า ๕๑

๕๑. สุนทร สุวัชรกะ, งานขึ้นเค็ม หน้า ๑๕๘

นอกจากนี้ ยังมี ๒ บริษัท คือ บริษัท ... และ บริษัท ... ซึ่งจะมีผล
ตั้งแต่เมื่อมีมติที่ประชุม ... และ ... บริษัท ... บริษัท ... ซึ่งได้มีมติที่จะดำเนินการ
ใน ...

นอกจากนี้ บริษัท ... ยังมี ... เปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศ ...
ฝ่าย ... ซึ่ง ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ...
บริษัทฯ จะเห็น ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ...
บริษัทฯ จาก ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ...
ปกครอง ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ...
โดย ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ...
ซึ่งมีอยู่ ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ...
นายทหาร ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ...
หลวงทิฆุลงความ ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ...
ข้อ ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ...
ซึ่งมีอยู่ ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ...
ที่ ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ...

๒.๓.๔ ลักษณะหน้าที่การเป็นผู้ควบคุมในคณะกรรมการ

เราจะเห็นได้ว่า ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ...
ปกครอง ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ...
เป็นคณะกรรมการ ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ...
คณะกรรมการ ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ...
ซึ่งจะเห็นได้จากหลักการสำคัญ ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ...
เป็นคณะกรรมการ ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ... บริษัท ...

ไม่ได้ว่าในการ เปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ ๒ มิถุนายน ๒๔๗๕ นั้น ทหารเป็นหัวเรี่ยวหัวแรง สำคัญในการวางแผน อำนวยการ และดำเนินการใช้กำลังเข้ายึดอำนาจการปกครอง ส่วนทาง ทางการเมืองและการต่างประเทศ นั้น ผู้ก่อการ เปลี่ยนแปลงการปกครองฝ่ายพลเรือนเป็นผู้รับ ผิดชอบแท้ๆ^{๕๓}

การตัดสินใจที่จะลงมือทำการปฏิวัติขึ้น ขึ้นอยู่กับฝ่ายทหารเป็นสำคัญ ข้อเท็จจริง ที่ว่าผู้นำทางทหารชั้นอาวุโสทั้ง ๔ ท่านมีบทบาทในระบอบกันเอกทางทหาร เป็นหลักประกันอันพอเพียง ที่ความสำเร็จในการปฏิวัติจะต้องขึ้นอยู่กับกำลังทางทหาร แต่อย่างไรก็ตาม ในขั้นเริ่มต้น ความ คิดที่จะทำการปฏิวัตินั้น ทหารไม่ใช่ตัวกำหนดทั้งหมดที่จะต้องการปฏิวัติ เพราะในรายชื่อของบุคคล ที่ได้รับเลือกให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนภายหลังการปฏิวัติเสร็จสิ้น และได้จัดตั้งรัฐบาลขึ้นมาเวลานั้น มีทหารเพียง ๑๒ คนเท่านั้น ในจำนวนสมาชิกทั้งหมด ๗๐ คน นายกรัฐมนตรีคนแรกก็เป็นพลเรือน และในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรก็มีพลเรือน เป็นส่วนใหญ่จัดร่างขึ้น^{๕๔} จึงนำไปได้ว่า ทางฝ่ายพลเรือนอาจจะสามารถมีอำนาจในการปกครองต่อไปได้ หากได้ร่วมมือกันอย่างจริงจัง ในการสร้างขบวนการทางการเมืองในระดับพื้นฐาน เพราะเหตุที่ในรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ได้ จัดร่างขึ้นไว้ นั้น ได้มีการแบ่งแยกที่สำคัญประการหนึ่งในระหว่างกลุ่มพลเรือนด้วยกัน ประการแรก ก็คือ คนในกลุ่มหนึ่งมีส่วนก่อการปฏิวัติเป็นพวกที่มีความคิดในการปฏิวัติอย่างรุนแรง อีกประการ หนึ่งก็คือ บุคคลที่มีอาวุโสและเป็นข้าราชการรุ่นเก่าที่มีลักษณะอนุรักษ์นิยม ได้ถูกนำเข้ามามีบทบาท ร่วมภายหลังการปฏิวัติสิ้นสุด เพื่อยุติเอาความสามารถอันน่าเชื่อถือมาใช้ในการปกครอง ประเทศ แต่กลุ่มพลเรือนก็หาได้ประสบผลสำเร็จไม่^{๕๕} และในการแข่งขันทางการเมืองระหว่าง สองกลุ่มนี้ ฝ่ายทหารซึ่งเป็นกลุ่มที่รวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นกว่ากลุ่มอื่น และมีอำนาจมากที่สุด ใน กลุ่มผู้ทำราชการด้วยกันกลับเป็นผู้ประสพชัยชนะ^{๕๖} อันมีผลอย่างสำคัญต่อระบอบการ เมืองของ ประเทศไทยในระยะต่อมาจนถึงปัจจุบัน

๕๓. ร.ศ.ว. (นามแฝง) "ทหารกับการเมือง" หนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวัน ฉบับวันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๖

๕๔. David A. Wilson, Politics in Thailand (New York: Cornell University Press, 1962) p. 174

๕๕. Ibid

๕๖. Ibid, p. 277

ข้อที่จะพิจารณาได้ในลักษณะของผู้นำทางการเมือง ซึ่งมีอยู่ไม่มากในประเทศไทย ก็คือว่า บุคคลเหล่านี้มักจะมีพื้นฐานทางฐานะคืออยู่แล้ว และมาจากครอบครัวของชนชั้นกลางมาก่อน ลักษณะดังกล่าวนี้กล่าวได้ว่าเป็นลักษณะโดยทั่วไปของผู้นำทางการเมืองในประเทศต่าง ๆ แถบเอเชียอาคเนย์ และโดยเฉพาะการได้รับการศึกษาจากประเทศทางตะวันตก ทำให้สถานการณ์ในสังคมมีความสำคัญยิ่งกว่าความสามารถในอาชีพเฉพาะที่ตนทำอยู่ การมีบทบาททางการเมืองนั้นก็โตเตามาจากการรับราชการก่อนแล้วด้วย การมีอำนาจหน้าที่ทางราชการโดยเฉพาะอำนาจในตำแหน่งกำลังทางทหารนั้น ทำให้ผู้นำในกลุ่มที่จัดตั้งกลุ่มบุคคลจากหลายฝ่าย เข้าด้วยกัน มีอำนาจที่แข็งแกร่งยิ่งขึ้นอีกกลุ่มหนึ่ง พอ ๆ กับรัฐบาล กลุ่มบุคคลที่ประกอบขึ้น เป็นคณะราษฎร ก็มีลักษณะดังกล่าวนี้ด้วยทั้งสิ้น กล่าวคือ ประการแรก บรรดาผู้นำคนสำคัญในคณะราษฎรเกือบทั้งหมดมาจากครอบครัวที่เป็นข้าราชการ ซึ่งถือได้ว่าเป็นครอบครัวของคนในระดับชั้นกลางของสังคมในประเทศอยู่แล้ว ประการที่สอง แม้บุคคลในคณะราษฎรบางคนจะมีได้มาจากครอบครัวที่เป็นข้าราชการมาก่อน แต่ก็ได้รับราชการอยู่แล้วก่อนที่จะเข้าไปมีบทบาทในทางการเมือง และประการสุดท้าย จะเห็นได้ว่าบรรดาผู้นำในคณะราษฎรส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมด เป็นผู้ได้รับการศึกษาจากตะวันตกมาแล้วเป็นอย่างดี หรืออย่างน้อยก็ได้รับการศึกษาสูงตามมาตรฐานที่มีอยู่ในประเทศแล้วทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าลักษณะดังกล่าวนี้จะมีส่วนช่วยอย่างมาก ในการรวมเอาผู้นำการเปลี่ยนแปลงหลายฝ่ายก่อตั้งขึ้นเป็นคณะราษฎรในครั้งนั้น uly ราวฉานในเหตุการณ์ทางการเมืองของแต่ละฝ่ายในบรรดาผู้นำการเปลี่ยนแปลงครั้งนั้น ก็เริ่มส่อให้เห็นมาแล้วตั้งแต่แรก ทั้งการเข้าร่วมตัวเป็นคณะราษฎรของฝ่ายทหารก็มีเหตุผลส่วนใหญ่ มาจากความฉันทวิงในสภาพการก่อกบฏของตนเอง และการดำเนินนโยบายของกบฏเกิดพระปกเกล้า ๆ ด้วย ที่ทำให้ฝ่ายทหารเข้าร่วมร่วมในการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ เพราะฉะนั้นในระยะต่อมา

๕๗.

Gabriel A. Almond (Ed.), The Politics of the Developing Areas (Princeton: Princeton University Press, 1960) p. 126

๕๘.
... Fred W. Riggs, Thailand: The Modernization of a Bureaucratic Polity (Honolulu: East-West Center Press, 1966) p. 215

๕๙.
... William J. Siffin, The Thai Bureaucracy (Honolulu: East West Center Press, 1966) p. 142

จึงเกิดการแตกแยกกันขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ลักษณะสำคัญประการหนึ่งของผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่รวมตัวกัน เป็นคณะราษฎรนี้ เขามีข้อที่เหมือนกัน และต้องดำเนินไปในวิถีทางอย่างเดียวกันในการร่วมปฏิบัติการปฏิวัติ ก็คือ ทั้งฝ่ายพลเรือนและฝ่ายทหารต่างตระหนักถึงความพยายามไม่ยอมให้เกิดการรุนแรงในการปฏิวัติและผลอันจะเกิดตามมา สิ่งแรกที่คณะปฏิวัติดำเนินการภายหลังจากโค่นอำนาจมาอย่างรวดเร็ว ก็คือ การออกคำสั่งว่าให้ทั้งฝ่ายข้าราชการทหารและข้าราชการพลเรือนต่างงานต่อไปโดยไม่หยุดงัก และทั้งสองฝ่ายต่างก็ยอมรับคำสั่งนี้ คณะปฏิวัติมิได้ทำให้กระทบกระเทือนถึงประชาชน หรือข้าราชการมากนัก มีการเปลี่ยนแปลงหน่วยงานในระยะแรกของการปฏิวัติอยู่บ้าง แต่ตำแหน่งหลักของการบริหารในโครงสร้างทางการปกครองมิได้เปลี่ยนแปลงไปมาก และไม่ได้เปลี่ยนแปลงคุณค่าหลักที่ครอบคลุมพฤติกรรมของข้าราชการแต่อย่างใด^{๒๐}

ลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวของผู้นำการเปลี่ยนแปลงในคณะราษฎร จึงแสดงให้เห็นได้ประการหนึ่งว่า กลุ่มบุคคลเหล่านี้หาได้เป็นตัวแทนส่วนใหญ่ของกลุ่มสังคมในประเทศไม่ แต่เป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นข้าราชการในกรอบการปกครองแบบเก่าที่ไม่พอใจสภาพการต่าง ๆ ของการปกครองในขณะนั้น การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น ก็หาได้เปลี่ยนแปลงสังคมในรูปเก่าให้ทางออกไปแต่อย่างใดไม่ ทักษะคติของประชาชนที่เคยมีต่อข้าราชการในระบบสมบูรณาญาสิทธิราช มิได้เปลี่ยนแปลงไปเลย เพราะการปฏิวัตินั้น และขบวนการต่าง ๆ ของความคิดในแนวทางประชาธิปไตยของประชาชนในประเทศก็หาได้รับการสร้างสรรค์เพิ่มขึ้น หรือเปลี่ยนแปลงไปในวิถีทางที่จะช่วยพัฒนาทางการเมือง การปกครอง แต่อย่างใดไม่ จึงเท่ากับไม่ได้มีการปฏิวัติทางสังคมให้เปลี่ยนไปจากรูปแบบการปกครองอย่างใหม่ด้วย การเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนั้นจึงเป็นแต่เพียงการ เปลี่ยนมือของอำนาจการปกครองจากบุคคลหนึ่ง หรือคณะบุคคลหนึ่ง ไปสู่อุบุคคลหรือคณะบุคคลหนึ่งเท่านั้น หากการเปลี่ยนมือไปสู่อุบุคคลส่วนใหญ่ของสังคมไม่ ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เอง ที่มีผลให้ระบบข้าราชการของไทยยังคงมีอำนาจและบทบาททางการเมืองของประเทศไทยตลอดมา

๒.๓.๓ เป้าหมายและอุดมการณ์ของคณะราษฎร

ในคำกราบบังคมทูลของคณะราษฎร ที่ทุ่งเกล้า ฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ฯ
ภายหลังทำการปฏิวัติ นั้น ได้ระบุถึงวัตถุประสงค์สำคัญของการทำการปฏิวัติว่า "
คณะราษฎร ไม่ประสงค์จะแย่งชิงราชสมบัติแต่อย่างใด ความประสงค์อันยิ่งใหญ่ก็เพื่อจะให้
รัฐธรรมนูญปกครองแผ่นดิน " ^{๒๑} ในคำกราบบังคมทูล ยังได้ย้ำไว้อย่างชัดเจน ในการ
ที่จะอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ฯ ขึ้นครองราชสมบัติต่อไป จึงเห็นได้ว่า เป้าหมายสำคัญ
ของคณะราษฎร ก็คือ การเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็น
ระบอบประชาธิปไตย โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด และมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของ
ประเทศภายใต้รัฐธรรมนูญ

X ^{๒๒} หาดแลงการณของคณะราษฎรที่ประกาศในวันปฏิวัติ นั้น ได้แสดงอุดมการณ์ของ
คณะราษฎรใหม่ปรากฏชัดว่า ต้องการให้ราษฎรมีสิทธิมีเสียงในการปกครองประเทศทั้งการภายใน
และภายนอก และมีคุณภาพราษฎรให้ประชาชนพลเมืองมีสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค ภราดรภาพ
เท่าเทียมกันตามกฎหมาย จะส่งเสริมการศึกษาของประชาชนจะประกันความผดอยากยากแค้นของ
ราษฎร โดยจะจัดขบวนการทางเศรษฐกิจใหม่ประสิทธิภาพ และมีความมั่นคงถาวร จะหางาน
ให้ราษฎรทำ จะวางโครงการมเศรษฐกิจแห่งชาติ จะไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยากดังเป็นอยู่ใน
ขณะนั้น หลักการใหญ่ที่คณะราษฎรวางไว้ทั้งกล่าวนี้ ก็คือ หลัก ๒ ประการของคณะราษฎร ที่ย้ำ
ถึงอุดมการณ์ของคณะราษฎรที่จะจัดดำเนินการต่อไป ดังนี้ คือ X

๒๑. ว.ช. ประสังสิต, งานชิ้นเดิม หน้า ๒๑๑

๒๒. แดงการณของคณะราษฎรฉบับดังกล่าวนี้ กล่าวประณามพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
และพระบรมวงศานุวงศ์ว่า ไม่มีความสามารถจะปกครองแผ่นดินได้ และก่อให้เกิดความขาดแคลนแก่
ราษฎรโดยทั่วไป มีหลักฐานกล่าวว่า นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้ร่างแถลงการณฉบับนี้ และเป็นไป
ได้ว่า การกล่าวประณามพระราชวงศ์จักรีครั้งนี้ มีมูลมาจากความเกลียดชังพวกเจ้าและพระราชวงศ์
ของนายปรีดี ฯ อย่างไรก็ตาม ในระยะต่อมา ได้มีการขอพระราชทานอภัยโทษจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ฯ
อันเนื่องมาจากแถลงการณของคณะราษฎรฉบับนี้

๑. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการ เมือง ในทางศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง

๒. จะต้องรักษาความปลอดภัยภายในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันน้อยลงให้มากที่สุด

๓. จะต้องบำรุงความสุขสบายสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะจัดหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอยาก

๔. จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอกัน

๕. จะต้องให้ราษฎรมีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก ๔ ประการดังกล่าวข้างต้น

๖. จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร^{๒๓}

หลัก ๖ ประการของคณะราษฎรที่กล่าวถึงนี้ เป็นการประกาศอุดมการณ์ของคณะราษฎรอย่างเปิดเผย และเป็นข้อเท็จจริงที่ว่า หลัก ๖ ประการของคณะราษฎรได้ประกาศเป็นนโยบายบริหารประเทศมาแต่เริ่มต้น ในระยะต่อมาภายหลังการปฏิวัติครั้งนั้น ได้เป็นไปโดยเรียบร้อยแล้ว เราจะได้พบว่า ในการเสนอโครงการมาซึ่งตามหลักการ ๖ ประการที่ประกาศไว้นี้ ได้เป็นจุดหนึ่งซึ่งจะนำไปสู่ความแตกแยกในระหว่างกลุ่มผู้เข้ามาร่วมเป็นคณะราษฎร เช่น กรณีการเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีหลัก ๖ ประการของคณะราษฎรประกาศอย่างเปิดเผยว่าเป็นอุดมการณ์ที่คณะราษฎรจะนำมาใช้ในการบริหารประเทศ ในการรวมกลุ่มเป็นคณะราษฎรขึ้นนี้ ยังมีอุดมคติที่คณะราษฎรได้กำหนดขึ้นภายใน โลกเมื่อได้มีการประกาศอย่างเปิดเผยอีกด้วยถึง ๑๐

X ประการด้วยกัน "อุดมคติ ๑๐ ประการของคณะราษฎร" ดังกล่าวนี้ คือ

๑. ต้องให้พระเจ้าแผ่นดินตลอดไป

๒. ต้องทำเพื่อประชาชนไทย

๓. ต้องเคารพความเห็นซึ่งกันและกัน

๔. ต้องมีความเห็นอันเที่ยงตรง

- ๕. ต้องห้ามมิให้ผู้จงใจระงับการปกครองในทิวทัศน์
- ๖. ต้องไม่ทรยศต่อประเทศไทย
- ๗. ต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต
- ๘. ต้องไม่เยอหยิ่งลืมตัว
- ๙. ต้องมีความประพฤติดี
- ๑๐. ต้องรักษาหน้าที่โดยเด็ดขาดและเที่ยงตรง ^{๖๔}

พิจารณาจากคุณสมบัติ ๑๐ ประการของคณะราษฎรแล้ว ย่อมเป็นข้อที่เห็นได้ว่า มีลักษณะ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวที่ระบอบคณะราษฎรในการเข้าร่วมเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนั้น แม้ว่าจะเป็นอุดมการณ์อันจะนำมาใช้ในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยมิได้มีการเปิดเผยชัดเจน คุณสมบัติ ๑๐ ประการนี้เป็นเสมือนเป้าหมายร่วมกันของคณะราษฎร ซึ่งเป็นวิธีที่จะยึดเหนี่ยวกันได้ ในการร่วมทำกิจการใหญ่โตด้วยกัน เพราะการปฏิวัติเพื่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นการกระทำโดยขาดกำลังที่เข้มแข็งมากพอสมควร หากพลากพลังลงไป ด้วยเหตุขัดแย้งเสียตั้งแต่แรก ก็จะมีหวังไกลต่อความสำเร็จ และกลายเป็นกบฏได้ การให้คำปฏิญาณร่วมกันเช่นนี้ เป็นลักษณะหนึ่งของการรวมกลุ่มบุคคลของไทย ที่นำมาใช้ในการปฏิบัติการร่วมกันตามจุดประสงค์ที่มีอยู่ จึงน่าพิจารณาได้ว่า เป็นส่วนหนึ่งของเป้าหมายและอุดมการณ์ของคณะราษฎรที่จะนำมาใช้ในการร่วมปฏิบัติการตามแผนการปฏิวัติ เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนั้น

สรุปได้ว่า เป้าหมายแห่งวัตถุประสงค์และอุดมการณ์ของคณะราษฎร นั้น ได้มีอุดมคติร่วมกันอยู่แล้ว ที่จะร่วมปฏิบัติการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยให้มีรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองประเทศ และต้องมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประเทศ ใช้อำนาจในการบริหาร ภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะได้อธิบายขึ้น และหลัก ๖ ประการของคณะราษฎร จะเป็นแนวทางตามอุดมการณ์ที่จะนำมาใช้ภายหลังการปฏิวัติ เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองได้สำเร็จเรียบร้อยแล้ว ทั้งหมดนี้คือ เป้าหมายและอุดมการณ์ของคณะราษฎร

๖๔. วิเทศกรณีย์ (นามแฝง) ประวัติศาสตร์ชาติไทยอดีตและปัจจุบัน (พระนคร : สำนักพิมพ์ ศิลปบรรณาการ, ๒๕๑๒) หน้า ๕๑ - ๕๒

๒๓๓. แผนการปฏิวัติของคณะราษฎร

แผนการแรกที่คิดวางไว้ ก็จะมีผลมาจากรัชสมัยในวันระงับพิธีตั้งน้ำพิฆัณห์ศึกษา ซึ่งรัชกาลที่ ๗ ทรงมีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นไว้ก่อน จะโดยใจจริงหรือใจไม่จริงนั้น ทราบไม่ทราบแน่ชัด การปฏิวัติก็วางแนวเขตแดนของและป้องกัน โดยยึดเอาแนวเขตของตลอดแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแนวเขตของเขตของคณะราษฎรเป็นแนวเขตการป้องกันกับหลัง แนวสุดท้ายจะยึดเอาแนวเขตราชการสยาม เป็นแนวเขตเขตการปกครองของคณะราษฎร และป้องกันการรบกวนของฝ่ายฉวยโอกาสที่จะตั้งการรบกวนโดยราษฎรอื่น ๆ

เมื่อพิจารณาว่าปฏิวัติสามารถมีผลสำเร็จอย่างไรบ้าง ก็จะมีผลให้พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจโดยที่ทรงสามารถจะทรงตั้งและถอดถอนได้โดยง่าย ก็จะมีผลให้พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจโดยที่ทรงสามารถจะทรงตั้งและถอดถอนได้โดยง่าย ก็จะมีผลให้พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจโดยที่ทรงสามารถจะทรงตั้งและถอดถอนได้โดยง่าย

เมื่อพิจารณาว่าปฏิวัติจะสำเร็จหรือไม่ก็ตาม ก็จะมีผลให้พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจโดยที่ทรงสามารถจะทรงตั้งและถอดถอนได้โดยง่าย ก็จะมีผลให้พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจโดยที่ทรงสามารถจะทรงตั้งและถอดถอนได้โดยง่าย

เมื่อพิจารณาว่าปฏิวัติจะสำเร็จหรือไม่ก็ตาม ก็จะมีผลให้พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจโดยที่ทรงสามารถจะทรงตั้งและถอดถอนได้โดยง่าย ก็จะมีผลให้พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจโดยที่ทรงสามารถจะทรงตั้งและถอดถอนได้โดยง่าย

เมื่อพิจารณาว่าปฏิวัติจะสำเร็จหรือไม่ก็ตาม ก็จะมีผลให้พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจโดยที่ทรงสามารถจะทรงตั้งและถอดถอนได้โดยง่าย ก็จะมีผลให้พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจโดยที่ทรงสามารถจะทรงตั้งและถอดถอนได้โดยง่าย

เมื่อพิจารณาว่าปฏิวัติจะสำเร็จหรือไม่ก็ตาม ก็จะมีผลให้พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจโดยที่ทรงสามารถจะทรงตั้งและถอดถอนได้โดยง่าย ก็จะมีผลให้พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจโดยที่ทรงสามารถจะทรงตั้งและถอดถอนได้โดยง่าย

เมื่อพิจารณาว่าปฏิวัติจะสำเร็จหรือไม่ก็ตาม ก็จะมีผลให้พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจโดยที่ทรงสามารถจะทรงตั้งและถอดถอนได้โดยง่าย ก็จะมีผลให้พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจโดยที่ทรงสามารถจะทรงตั้งและถอดถอนได้โดยง่าย

ในวิธีรุนแรงเกินไป ในกรณีที่ประสงค์จะปลงพระชนม์พระมงกุฎเกล้า ฯ และยกประเทศไทย
เป็นสหประชาชาติเสียทีเดียว^{๒๖} ทั้งนี้ ย่อมแสดงให้เห็นว่าแผนการปฏิวัตินั้น ได้หันมาใช้
วิธีการที่ไม่พยายามรุนแรงแทนแผนการเดิม คณะราษฎรได้ตกลงเป็นเอกฉันท์ว่า ให้หลีกเลี่ยง
เสียซึ่งการใช้อาวุธเท่าที่จะสามารถหลีกเลี่ยงได้

แผนการปฏิวัติครั้งหลังนี้ ได้กำหนดวางแผนการจับกุมผู้สำเร็จราชการรักษาพระนคร
เสียก่อน กล่าวคือ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์ รวมทั้งเสนาบดี
ปลัดทูลฉลองกระทรวงต่าง ๆ อีกทั้งยังมีบังคับบัญชาทหารที่สำคัญ ๆ เช่น เสนาบดีกระทรวงกลาโหม
คือ นายพลโท พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอลองคัญ กรมหมื่นเพวงศัวัโรทัย เสนาบดีกระทรวง
การต่างประเทศ พระองค์เจ้าสุโขทัยเกษม เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ พระองค์เจ้า
ธานีนิวัติ เสนาบดีกระทรวงธรรมการ เจ้าพระยาพิชัยญาติ เสนาบดีกระทรวงเกษตรธิการ
เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศร์ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม กรมพระกำแพงเพชร อัครโยธิน เสนา-
บดีกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม กรมพระยาคำวรวงราชานุภาพ กรมพระนริศ ฯ พระยาศรีนราช
เดโช เสนาบดีการทหารบก และนายพลตำรวจโทพระอธิการณัฏฐการ อธิบดีกรมตำรวจ เป็นต้น

ในการเกาะกุมตัวตามแผนการนี้ นั้น ที่ประชุมถือเป็นหลักสำคัญอยู่ว่า ต้องใช้
ความสามารถอย่างมากที่สุด เพื่อเข้าทำการจับกุมเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตให้ได้ เพราะ
เหตุว่าในขณะนั้น เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงอยู่ในฐานะอันมีความสำคัญมาก ไม่เพียง
เฉพาะเป็นผู้สำเร็จราชการรักษาพระนคร และเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยเพียงเท่านั้น แต่ยังเป็น
ผู้ที่ป็นอำนาจและอิทธิพลสูงสุดผู้หนึ่งของประเทศในขณะนั้นด้วย พางคณะปฏิวัติได้วางแผนการที่จะ
จับเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ไว้เป็นองค์ประกันสถานะการณ์ให้ได้ ก็ยเชื่อว่าจะทำให้
สถานะการณ์อันตึงเครียดขณะนั้นมีบรรเทาคลี่คลายลงได้ ทั้งนี้ เนื่องจากพระปกเกล้า ฯ อาจต้อง
พระราชวังพระทัยในวันที่จะปฏิวัติรุนแรงแก่คณะปฏิวัติ และอีกทั้งบรมวงศานุวงศ์ไม่อาจทำประการ
ใดประการหนึ่งลงไปช่วยความรุนแรง ในเมื่อชีวิตของเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตอยู่ใน
สถานะการณ์อันบังคับของคณะปฏิวัติ เช่นนั้น^{๒๗}

๒๖. ไทน้อย (นามแฝง) พระบาทพล หน้า ๑๘

๒๗. วิเทศกรรณ (นามแฝง) ประวัติศาสตร์ชาติไทยในอดีตและปัจจุบัน หน้า ๑๑๐ - ๑๑๒

ความเปลี่ยนแปลงของฝ่ายบ้านเมือง เริ่มลงมือใหม่อันตรายอันจะเกิดแก่คณะราษฎร
ที่จะลดการปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง คณะราษฎรจึงเริ่มเปลี่ยนแปลงชีวิตที่ตัวเองด้วย
อำนาจของรัฐบาลและอำนาจของพระเจ้าแผ่นดินของรัฐบาลเข้าทำการจับกุม จึงกำหนดจะมีทำการ
ปฏิวัติในตอนเช้าของวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ เหตุผลอีกข้อหนึ่งที่เราเข้าไปในคณะราษฎรคือ
เอาฤกษ์วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ นั้น คือตรงกับวันถึงกลาง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ได้เสด็จแปรพระราชฐาน ทรงพักแรมที่วังสราญ ๒ พระราชวังใกล้ถึงวัง หัวหิน ซึ่งในการนี้
ปรากฏว่า ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายราชการและพลเรือนได้โดยเสด็จไปกันเป็นอันมาก คง
เหลือฝ่ายรัฐบาลในพระนครไม่กี่นาย นับเป็นโอกาสที่เหมาะสมที่คณะราษฎรจะก่อความจริงหว่าเพื่อ
ทำการปฏิวัติเป็นอย่างยิ่ง

พิจารณาเหตุการณ์โดยทั่วไปในขณะนั้น กับการก่อกวนของคณะราษฎร เพื่อทำการ
ปฏิวัติ ปัจจัยสนับสนุนและมูลเหตุอันหนึ่งที่สำคัญ สถานการณ์ที่เลวร้ายทวีหนักการ
ปฏิวัติครั้งนั้นมาก แต่ความเปลี่ยนแปลงของฝ่ายรัฐบาลที่เริ่มรู้แผนการของคณะราษฎร ทำให้
คณะราษฎรระอ้าใจได้ จึงเริ่มลงมือลดการก่อ และก่อให้เกิดสติใจลงมีก่อนการปฏิวัติเพื่อ
เปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศในทันทีที่เห็นกำลังของฝ่ายรัฐบาลในพระนครจากความ
ระมัดระวังขณะนั้น การปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราช
มาสู่ระบอบประชาธิปไตยจึงได้เริ่มต้น เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕

๒.๔ เหตุการณ์ที่คณะราษฎรเข้ายึดอำนาจ เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่
๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕

ในตอนเช้าตรู่ของวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ แผนการต่าง ๆ ที่คณะราษฎรได้
วางไว้ได้ถูกนำมาใช้เพื่อยึดอำนาจจากรัฐบาลพระปกเกล้า ๆ กำลังส่วนหนึ่งอันอยู่ภายใต้
บังคับบัญชาของพันเอกพระยาสุรเสนา และกำลังทางทหารเรือซึ่งนำโดยนายท้าวสุริ
พลวงสินผู้ส่งกรมพัน หลวงชวรงค์นาวาตรี หลวงสุรสาธิต และกำลังของรถถังทั้งหมดภายใต้

๒๔. ชก หัสบัวเรือ และ บริษัท ตามลัทธิธรรม, ๒๕ ปีแห่งยุคประชาธิปไตย
(พระนคร: บริษัทเจริญการพิมพ์, ๒๕๐๐) หน้า ๒

การนำของ ร.ธ. หลวงทัศนภิรมยศักดิ์ ก็เคลื่อนกำลังพร้อมด้วยอาวุธยุทโธปกรณ์ครบครัน มารวมกันที่พระที่นั่งอนันตสมาคม และยึดไว้เพื่อจัดตั้งเป็นกองรักษาการ แล้วออกคำสั่งให้ทหารส่วนหนึ่งไปเชิญเจ้านายและพระราชวงศ์บางองค์ ที่ทรงเห็นว่าทรงมีอำนาจและคุมกำลังอยู่ มากักไว้ให้ประทับอยู่ภายในพระที่นั่งอนันตสมาคม เพื่อเป็นองค์ประกันของคณะราษฎรในการไปจับกุม ก็ให้สั่งให้ไปกระทำการ เชื้อเชิญโดยละม่อม และพยายามหลีกเลี่ยงมิให้มีการใช้อาวุธให้เสียเลือดเนื้อ การเริ่มปฏิบัติการของคณะราษฎรตามคำสั่งให้ดำเนินการจับกุม เริ่มในเวลา ๐๕.๐๐ น. ของวันนั้นเอง

การเชิญเสด็จสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ภายใต้การนำของ พ.ท. พระประศาสน์พิทยายุทธ มีการปะทะกันเพียงเล็กน้อยมาก เพราะอธิบดีกรมตำรวจขณะนั้นได้จัดกำลังตำรวจมาคุ้มครองไว้ เมื่อรู้ข่าวระแคะระคายการกบฏ แต่อย่างไรก็ตาม ในที่สุดสมเด็จพระนครสวรรค์วรพินิตก็ยอมเสด็จโดยดี เช่นเดียวกับพระราชวงศ์อื่น ๆ ที่ยอมให้ความคุ้มครองโดยละม่อม ในหนังสือของหลวงวิจิตรวาทการในเรื่อง "การเมือง การปกครองของกรุงสยาม" ได้กล่าวถึง การกระทำของคณะราษฎรในวันนั้นไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

"เวลาเช้าวันที่ ๒๔ มิถุนายน เราได้ข่าวมาอย่างลอบ ๆ ว่า มีคนหนาแน่นอยู่ทางวังบางขุนพรหม และมีรถเกราะแล่นเข้าไปสังเกตดูความเข้าใจของชนโดยมาก เมื่อได้ทราบข่าววันนี้ จะเป็นด้วยความโง่หรือความหลง หรือความดูหมิ่นตัวเองเกินไป หรืออย่างไรก็ตาม เราเชื่อว่าคงมีราษฎรพวกหนึ่งถือการจลาจล เข้าไปทำร้ายกรมพระนครสวรรค์ ฯ และรถเกราะของทหาร เข้าไปป้องกันพระองค์ การที่เข้าใจดังนั้นก็เพราะสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์ ฯ ในเวลานั้นมีคนเข้าใจว่า ทรงอำนาจเด็ดขาดในแผ่นดิน รัฐบาลทำอะไรไม่เป็นที่พอใจของประชาชน ก็พากันนึกถึงสมเด็จพระนครสวรรค์ ฯ ถอนเจ้านายพระองค์อื่น แต่โดยเหตุที่สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์ ฯ เคยดำรงตำแหน่งเสนาบดีทั้งทหารบก ทหารเรือ จึงพากันเชื่อว่าทหารจะเข้าไปป้องกันพระองค์ แต่ข่าวความกบฏตรงข้าม เราได้ความต่อมาไม่ช้าว่า ทหารเข้าไปเชิญกรมพระนครสวรรค์ ฯ เข้าไปรักษาพระองค์ไว้ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ข่าวต่อมาในช่วงสองสัปดาห์ว่า สมเด็จพระยาดำรง ฯ ก็ถูกเชิญไปช่วยแล้ว ข่าวที่เราได้รับทยอยกันมาทุก ๕ นาที ในไม่ช้าก็ว่า กรมพระกำแพง ฯ เสด็จหนี และสมเด็จพระนริศ ฯ ถูกเชิญพระองค์ หม่อมเจ้าวงศ์มรรษ พระยาอชิกรณ ฯ หม่อมเจ้านักขัตมงคล ไปรวมกันอยู่ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม

หมดแล้ว พระยาเสนาสงครามซัดจีนไม่ยอมรับเชลย ได้ถูกยิงอย่างสาหัส"^{๒๘}

สำหรับทางฝ่ายพลเรือนนี้มี นายทอง อกัยวงศ์ นายมรรจง ศรีเจริญ นายประยูร ภมรมนตรี นายร้อยเอก หลวงวิเทศสุกิจ นายอิน สมานนท์ นายยล อัมมานนท์ นายประจวบ บุญนาค ได้ออกตระเวนตัดสายโทร เชน โทรศัทพ์ ทั้งพระนครและชนบุรี ทั้งนี้ เพื่อตัดการสื่อสาร สัมพันธ์เสียทั้งสิ้น เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ผู้สำเร็จราชการรักษาพระองค์ และผู้บังคับบัญชาทหาร ในขณะนั้นใช้โทรศัทพ์ โทร เชน สั่งการ หรือติดต่อกับพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ ซึ่งขณะนั้นพระองค์ ทรงประทับอยู่ ณ พระราชวังไกลกังวล หัวหิน ส่วนนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งถือ เป็นมันสมองของ คณะราษฎร เป็นผู้จัดเตรียมไปปลิวและคำแถลงการณ์ของคณะราษฎร ที่จะแจกและแถลงในวันนั้น

การควบคุมพระราชวังที่ศูนย์กลางสำคัญของฝ่ายรัฐบาลไว้ได้นั้นเอง เป็นหลักประกัน อันดียิ่งที่ช่วยให้การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงเกิดผลสำเร็จได้ง่ายขึ้น ประกอบกับการได้กำลังทางทหาร และฝ่ายอำมาตยาภิบาล ทำให้อำนาจในการปราบปรามฝ่ายรัฐบาล ซึ่งอาจจะต่อต้านได้นั้นมีมากยิ่งขึ้น การปฏิวัติในวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ นั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นผลสำเร็จตามแผนการณที่คณะราษฎร ได้ดำเนินการไปในวันเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้ คือ

๑. วรรณะอำมาตยาภิบาลในการปราบปรามจลาจล ฉะนั้น ฝ่ายคณะราษฎรจึงรีบปิด เขามาไว้ในกำมือเสียก่อน
๒. ยึดสถานที่สำคัญของบ้าน เมือง เอาไว้ให้ได้ เป็นการชูขวัญ
๓. จับกุมคนสำคัญของรัฐบาลไว้เป็นตัวประกัน
๔. ทำลายการสื่อสาร คมนาคม เพื่อให้เกิดอำนาจขึ้นชั่วขณะ และจะต้องระวัง รักษาสะพานทั้งหลายที่รถบจะผ่านไปเอาไว้ มิฉะนั้นรถบจะเคลื่อนย้ายไปตามต้องการไม่ได้
๕. บังคับให้ประมุขของรัฐสละอำนาจให้
๖. ปลดอาวุธกองทหารที่ซัดจีน แล้วเกลี้ยกล่อมให้ร่วมมือด้วย
๗. กำเนึงถึงความร่วมมือ ร่วมมือของประชาชน และกองทหารที่ตั้งอยู่ตามหัวเมือง ต่าง ๆ ถ้าจำเป็นก็ต้องเตรียมต้านทานทางเอาไว้ด้วย

^{๒๘}.

ไปรฤกราบละเอียดเหตุการณ์วันปฏิวัติในหนังสือ การเมือง การปกครองของกรุงสยาม ของหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งได้อ้างถึงแล้ว

^{๒๙}. วิเทศการณ (นามแฝง), ประวัติศาสตร์ของไทยอดีตและปัจจุบัน หน้า ๑๒๑ - ๑๒๒

๔. โปหลักประกันอันเป็นที่เชื่อถือแก่สวัสดิภาพของชาวต่างประเทศ ที่กล่าวถึงเป็นอยู่
ในปัจจุบัน และที่จะเป็นไปในอนาคต

หลักการทั้ง ๔ ข้อนี้ ต้องกระทำโดยฉาบฉวยใจฉวยใจสัมพัทธ์กัน ซึ่งคณะราษฎรได้
ปฏิบัติไปได้แทบทั้งสิ้น จึงเกิดผลสำเร็จดังหมาย ^{๗๑} พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์
กล่าวถึงการจัดวางแผนการณ์บางอย่างล้มเลิกเสีย และจัดทำได้เป็นอย่างดีตามแผนการณ์จน
ประสบความสำเร็จจากการปฏิวัติครั้งนั้นของคณะราษฎรว่า "นอกจากข้อที่ว่าพวกคณะก่อการต้อง
ไว้อย่างยิ่งแล้ว อีกข้อหนึ่งเป็นเพราะทางฝ่ายรัฐบาลของพระเจ้าอยู่หัวเกรงครึกที่จะปฏิบัติการ
ตามกฎหมายด้วย" ^{๗๒} ข้อนี้บ่งเป็น เหตุผลที่น่าเชื่อถือได้ เพราะเหตุว่าหากฝ่ายรัฐบาลจะได้
ตอบโต้ตอบฝ่ายปฏิวัติขึ้นมาแล้ว บ่งเป็นไปได้ว่า การปฏิวัติครั้งนั้นอาจเกิดการเสียเลือดเนื้อและ
รุนแรงยิ่งไปกว่าขณะนั้น การที่ควบคุมตัวสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์ฯ ได้ เป็นข้อสำคัญ
ที่สุดอีกข้อหนึ่งที่ทำให้การปฏิบัติการของคณะราษฎรเป็นไปโดยไม่มี การเสียเลือดเนื้อ เพราะ
ภายหลังการแถลงการณ์ที่หน้าจวนของคณะราษฎรแล้ว สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์ฯ ได้ทรง
ลงพระนามในประกาศของคณะราษฎรฉบับหนึ่ง ในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นผู้ได้รับความเชื่อถือ
จากทหาร ข้าราชการ ตลอดจนประชาชนเป็นอย่างดี ประกาศที่คณะราษฎรได้นำมาถวายสมเด็จพระ
กรมพระนครสวรรค์ฯ ลงนามมีข้อความว่า "ด้วยตามที่คณะราษฎรได้ยึดอำนาจการปกครองแผ่นดิน
ไว้ได้ โดยมีความประสงค์ใหญ่ที่จะให้ประเทศไทยได้มีรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินนั้น ข้าพเจ้า
ขอให้ทหาร ข้าราชการ และราษฎรทั้งหลายจงช่วยกันรักษาความสงบ อย่าให้เสียเลือดเนื้อของ
คนไทยด้วยกันโดยไม่จำเป็นเลย" ^{๗๓}

แถลงการณ์ฉบับนี้จึงมีผลสำคัญอยู่มาก ที่ทำให้ไม่มีปฏิกริยาตอบโต้มาจากฝ่ายรัฐบาล
ของพระปกเกล้าฯ ทั้งในระยะหลังเหตุการณ์ปฏิวัติในพระนครเสร็จสิ้นไปแล้ว ความระหยาบ
ที่จะหลีกเลี่ยงการเสียเลือดเนื้อจากการกระทำครั้งนี้ ยังได้รับการยืนยันจากการให้คำตอบของ
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ที่มีถึงผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารอีกด้วย เพราะฉะนั้น การปฏิวัติ

๗๑. เสาววัณธ์ (นามแฝง) งานชิ้นเดิม หน้า ๑๔๔ - ๑๔๕
๗๒. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, งานชิ้นเดิม หน้า ๒๔๕
๗๓. ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม, จอมพล สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต (พระนคร ;
โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร, ๒๕๐๗) หน้า ๔๖๒ - ๔๖๓

ของคณะราษฎรในครั้งนั้น จึงเท่ากับได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะของวิธีการในการใช้กำลังบังคับให้
เกิดการข่มขู่ต่อถาวร เปลี่ยนแปลงโดยปราศจากการสูญเสียเลือดเนื้อ ลักษณะเช่นที่เรื่ยมกันมานี้
ทำให้ทหารกลายเป็นพลังทางการเมืองอันสำคัญตลอดสมัยหลังจากนั้นมา โดยเฉพาะในสภาพการณ์
ของประเทศที่ขาดพลังบังคับของมหาชน และไม่มีชนชั้นกลางที่ได้รับการศึกษาเป็นกัชน ทวีให้ทหาร
เป็นพลังทางการเมืองมาตั้งแต่เริ่มแรกที่เรียกร้องการมีรัฐธรรมนูญปกครองประเทศของประเทศไทย ^{๓๕}

X เมื่อยึดอำนาจและจับกุมบุคคลสำคัญฝ่ายรัฐบาลไว้ได้โดยเรียบร้อยแล้ว คณะราษฎร
ก็ออกแถลงการณ์ถึงเหตุผลที่คงเข้ายึดอำนาจปกครอง ในแถลงการณ์ก็กล่าวประณามพระบาท
สมเด็จพระปกเกล้าฯ และราชวงศ์จักรีไว้อย่างรุนแรง ^{๓๖} และกล่าวหารัฐบาลของพระบาท
สมเด็จพระปกเกล้าฯ ว่าไม่สามารถแก้ไขภาวะเศรษฐกิจให้ดีขึ้น อันเป็นเหตุให้คณะราษฎรต้อง
ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองเสียใหม่ และได้แถลงจุดประสงค์และนโยบายที่คณะราษฎรจะ
ดำเนินการต่อไป โดยประกาศหลัก ๖ ประการ ^{๓๗} ของคณะราษฎร เป็นเป้าหมายที่จะดำเนินการ
แก่ประเทศ และเมื่อยึดอำนาจการปกครองไว้ได้เรียบร้อยแล้ว คณะราษฎรก็ตั้งคณะผู้รักษา
พระนครฝ่ายทหารขึ้น ๓ นาย เป็นผู้บริหารราชการแผ่นดินในระหว่างที่ยังไม่มีรัฐธรรมนูญใช้ คือ
พ.อ.พระบาทพลพลพยุหเสนา พ.อ.พระบาททรงสุเรนทร์ พ.อ.พระบาทพุทธช็อกเนม ^{๓๘} การตั้ง
ผู้รักษาพระนครขึ้นเช่นนี้มีผลอย่างสำคัญต่อการบริหารอยู่มาก เพราะเหตุที่อำนาจในการบริหาร
ทั้งหมด ซึ่งแต่เดิมขึ้นอยู่กับพระมหากษัตริย์ได้โอนลงมาอยู่ในความควบคุมและการตัดสินใจของ
ผู้รักษาพระนครและคณะราษฎรในการปฏิบัติครั้งนั้น

ในระยะต่อมา คณะราษฎรได้มีหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ
ซึ่งขณะนั้นกำลังประทับอยู่ที่หัวหิน อัญเชิญเสด็จกลับคืนสู่พระนคร และทรงเป็นกษัตริย์ต่อไปโดย
อยู่ใต้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน หนังสือกราบบังคมทูลของคณะราษฎรนี้ มีความสำคัญ ดังนี้

^{๓๕}

John Cost, Op. cit., p. 4

^{๓๖}

แถลงการณ์โคกตลอด อารหาญไ้จาก วิเทศกรณิ (นามแฝง) ประวัติศาสตร์ชาติไทย
อดีตและปัจจุบัน ที่อ้างถึงแล้ว

^{๓๗}

โปรกฤษหลัก ๖ ประการของคณะราษฎรในวิทยานิพนธ์นี้ หน้า ๖๔

^{๓๘}

ชลด จินคาสีริ, รัตนโกสินทร์ (พระนคร นิวสเคินชิลการพิมพ์, ๒๔๔๔) หน้า ๑๔๐

"ด้วยคณะราษฎร ข้าราชการ ทหารเรือม ได้ยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินไว้ได้แล้ว
 คณะราษฎรไม่พึงประสงค์ที่จะแบ่งชิงราชสมบัติแต่อย่างใด ความประสงค์อันยิ่งใหญ่
 เหล่านี้จะมีธรรมนุญการปกครองแผ่นดิน จึงขอเชิญใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทกลับคืนสู่พระนคร และ
 ทรงเป็นกษัตริย์ต่อไป โดยอยู่ใต้ธรรมนุญการปกครองแผ่นดิน ซึ่งคณะราษฎรได้สร้างขึ้น"

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ฯ ได้รับหนังสือแจ้งความประสงค์ของคณะราษฎร
 ทั้งกล่าวแล้ว ก็ทรงยินยอมตามคำขอรอง เพราะทรงเห็นว่า ความประสงค์ดังกล่าวนี้เป็นจุด
 ประสงค์เดียวกับแนวพระราชดำริของพระองค์ที่มีอยู่แล้ว ที่จริงในขณะนั้น กำลังทหารในต่าง
 จังหวัดก็มีพร้อมอยู่แล้วที่คอยใต้ฝ่ามือปฏิวัติ หากสมเด็จพะปกเกล้า ฯ จะทรงยินยอมตามและทรง
 ปราบปรามเจนนั่น แต่พระองค์ก็ทรงหวั่นเกรงการเสียเลือดเนื้ออันจะเกิดขึ้น และทรงถอง
 การให้ไต่มีระบอบการปกครองในแบบใหม่ ตามที่พระองค์เคยทรงหวังไว้ พระองค์จึงทรงมี
 พระราชหัตถเลขาตอบผู้รักษาพระนคร มีใจความว่า

"..... คณะทหารมีความปรารถนาจะเชิญให้ข้าพเจ้าจากลี้ภัยพระนคร เป็นกษัตริย์
 อยู่ใต้พระธรรมนุญการปกครองแผ่นดิน ข้าพเจ้าเห็นแก่ความเรียบร้อยของอาณาประชาราษฎร์
 ไม่อยากให้เกิดเลือดเนื้อ กับทั้งเพื่อจัดการโดยละม่อมละไม ไม่ให้ขึ้นชื่อว่าจราชเสียบหายแก่
 บ้านเมือง และความจริงข้าพเจ้าก็คิดอยู่แล้วที่จะเปลี่ยนแปลงท่านองนี้ คือ มีพระเจ้าแผ่นดิน
 ปกครองตามพระธรรมนุญ จึงยอมรับที่จะช่วยเป็นทิวเข็ด เพื่อให้หมู่โครงการตั้งรัฐบาลให้เป็น
 รูปตามวิธีเปลี่ยนแปลงตั้งพระธรรมนุญโดยสะดวก เพราะวาทาข้าพเจ้าจะไม่ยอมรับเป็นทิวเข็ด
 นานาประเทศคงจะไม่ยอมรับรัฐบาลใหม่ ซึ่งจะเป็นความลำบากยิ่งขึ้นหลายประการ"

ที่จริงแล้ว ข้อที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ฯ ทรงเกรงว่า หากพระองค์ไม่ยอมรับ
 รับตามข้อเสนอของคณะราษฎรแล้ว นานาประเทศจะไม่รับรองรัฐบาลคณะราษฎรนั้น เป็นแต่
 ข้อที่น่ากลัวว่าอาจเพื่อรับข้อเสนออันเท่านั้นเอง เพราะหากไม่ทรงยอมรับ คณะราษฎรก็อาจ
 สถาปนาพระราชวงศ์ที่อยู่ในสายสืบสันตติวงศ์ขึ้นเป็นกษัตริย์แทนก็ได้ พระเจ้าวรวงศ์เธอ -

๗๕. บุญเรือง จุฑารักษา, การเมืองในประเทศไทย (พระนคร : โรงพิมพ์มิตรไทย, ๒๔๕๔)

๗๕. พิมาณ แจ่มจรัส, ราชวัติ (พระนคร : สำนักพิมพ์ผ่านฟ้าพิทยา, ๒๕๐๘) หน้า ๗๕๔

พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ทรงเห็นว่า ถ้าพระปกเกล้า ฯ จะมีได้ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินต่อไป
มหาอำนาจก็ควรจะรับรองรัฐบาลคณะราษฎรใน พ.ศ. ๒๔๗๕ เช่นเดียวกัน หนังสือพิมพ์ฉบับ
หนึ่งกล่าวว่า " เราเชื่อว่า แม้พระเจ้าอยู่หัวจะทรงปฏิเสธข้อเสนอของคณะราษฎร
ระบอบกษัตริย์ประชาธิปไตยก็จะได้รับการคำรับ* จึงเป็นอันเห็นได้ชัดว่า รัฐบาลซึ่งจะจัดตั้งขึ้น
ใหม่โดยคณะราษฎรก็จะได้ดำเนินขบวนการต่าง ๆ ให้นานาประเทศยอมรับรองฐานะของรัฐบาล
ใหม่ที่สุดในที่สุด

พิจารณาจากการยอมรับข้อเสนอของคณะราษฎรที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ฯ
ทรงยินยอมแล้ว มีเหตุผลที่เชื่อได้แม้ว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ฯ เองไม่ทรงปรารถนา
ใหม่การนองเลือดเกิดขึ้นในการปฏิวัติของคณะราษฎรครั้งนั้น เหตุการณ์ของการปฏิวัติในประเทศ
ต่าง ๆ ซึ่งทรงได้ศึกษา และได้ทรงทราบมาก่อนแล้วนั้น เป็นการปฏิวัติที่มีความรุนแรงร้ายกาจ
ในประวัติศาสตร์ และมีการบ่อนทำลายอำนาจของกษัตริย์ถึงสูญเสียเลือดเนื้อมากมาย เหตุการณ์
ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ครั้งกล่าวนี้ เป็นเหตุการณ์ที่พระองค์ทรงตระหนักในพระราชหฤทัยดีว่า
การปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น นับวันจะมีแต่เสื่อมถอยและสิ้นสุดลงไปทุกที ทั้งความ
ประสงค์ของคณะราษฎรและพระราชประสงค์ที่ทรงมีอยู่ก่อนแล้วนั้นก็เป็นเช่นเดียวกัน จึงทรง
ยอมรับข้อเสนอของคณะราษฎรโดยมิได้ทรงชักชวนแต่อย่างใด

อีกประการหนึ่ง ในเวลาที่สมเด็จพระปกเกล้า ฯ ได้ทรงยินยอมตามความ
ประสงค์ของคณะราษฎรโดยปราศจากปฏิกริยาใด ๆ นั้น ก็เป็นเพราะว่าในขณะนั้น คณะราษฎร
ได้เข้ากุมตัวสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอพระนางสวรวรรณมณี บุตรีเจ้าฟ้ากรมพระกำแพงเพชร อภัยไชย
พระบรมวงศานุวงศ์ และบุคคลสำคัญ ๆ ในทางทหารไว้ได้หมดเป็นประกันของคณะราษฎร ทำให้
พระองค์ไม่ทรงอาจตัดสินใจที่จะไขว่คว้าสั่งตอบโต้คณะราษฎรให้เป็นการเสียชื่อเสียงเนืองเกิด
ขึ้นหนทางที่ต่ำที่สุดและฉลาดที่สุดก็คือ การยอมอนุวรรตไปตามความประสงค์ของคณะราษฎร
ไปพลางก่อน หากความยินยอมนี้มีได้ช่วยให้เป็นไปเช่นเดียวกับความประสงค์ของคณะราษฎร
และพระราชประสงค์ของพระองค์ ก็อาจไขว่คว้าความพยายามที่จะดึงอำนาจที่มอบให้ไปนั้นคืนกลับมา
ได้ไปภายหลัง

๕๐.
๕๑. พระบรมวงศเขตพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, งานอันเดิม หน้า ๒๔๕
๕๒. "A Constitutional Monarchy" Siam Observer, Vol. 62 No. 146
(June 1932) p. 6

การปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ได้บรรลุผลสำเร็จโดยเรียบร้อย และเป็นการถูกต้องในครั้งนั้นทุกประการ ภายหลังจากการเสด็จกลับสู่พระนครของสมเด็จพระปกเกล้าฯ ในวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๔๗๕ และในวันเดียวกันนี้เอง เจ้าหน้าที่ยุแทนคณะราษฎรหลายนายได้เข้าเฝ้ากราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ และทูลเกล้าถวายพระราชกำหนดนิรโทษกรรม^{๕๒} เพื่อให้ทรงลงพระปรมาภิไธย พระองค์ทรงลงพระปรมาภิไธยนิรโทษกรรม การยึดอำนาจของคณะราษฎรในครั้งนี้ให้ เป็นอันว่าการกระทำของคณะราษฎรที่ถูกต้อง เจ้ายึดอำนาจปกครองเท่าที่เป็นมาแล้วนั้น ได้รับพระราชทานอภัยโทษทั้งสิ้นจากพระราชกำหนดนิรโทษกรรมครั้งนี้ การปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทยในวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ จึงประสบผลสำเร็จเรียบร้อยตามแผนการที่คณะราษฎรได้คิดการเอาไว้แล้ว เป็นประวัติการณ์ครั้งแรกของโลกที่การได้เป็นไปอย่างราบรื่นปกติ มิได้มีการรุนแรง

๒.๕ สรุปบทที่ ๒

ข้อสรุปที่อาจกล่าวได้ก็คือว่า การเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทย โดย การปฏิวัติ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น เป็นยลที่มหึมาเคียงไม่ไกลจากปัจจัยสนับสนุนหลายประการที่ได้ กลายมาเป็นมูลเหตุของการทำการปฏิวัติในที่สุด อิทธิพลและความกดดันที่เกิดขึ้นจากสภาพการณ์ ต่าง ๆ ของประเทศขณะนั้น เป็นแรงผลักดันที่นำไปสู่ความเกิดที่จะต้องหารูปแบบการปกครองแบบ ใหม่ มาใช้แทนระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ความบกพร่องในพระราชอำนาจอันอ่อนแอ ความ ไม่เข้มแข็งเด็ดขาดของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของพระราชวงศ์ ชั้นสูง ประกอบกับแนวความคิดทางการเมืองของชนหนุ่มในรุ่นใหม่ที่รับเอาความรู้ทางการเมือง การปกครอง ความนิยมของยุโรปตะวันตก ล้วนเป็นข้อที่ได้ช่วยให้การ เปลี่ยนแปลงการปกครองโดยการปฏิวัติ ในครั้งนั้นมีสถานการณ์ที่สุกงอม หรือจะใช้อำนาจบีบบังคับให้การปฏิวัติเป็นสิ่งเป็นไปก็ได้

^{๕๒}.

โปรดดูพระราชกำหนดนิรโทษกรรมฉบับนี้ได้ใน ประชุมกฎหมายประจำศก เล่มที่ ๕๕ รวบรวมโดย ร.ศ.ท.เสด็จพร ลายลักษณ์ (พระนคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์)

กลุ่มบุคคลที่เข้าทำการยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลของสมเด็จพระปกเกล้า ฯ หรือคณะราษฎรนั้น ก่อกำเนิดขึ้นจากความกดดันของสถานการณ์ต่าง ๆ ของประเทศ และเป็น การรวมตัวโดยมีวัตถุประสงค์แน่นอนที่จะให้รัฐธรรมนูญปกครองประเทศ และมีกษัตริย์เป็นประมุข แม้วัตถุประสงค์ของคณะราษฎรดังกล่าวจะมีอยู่เฉพาะเพียงในในกลุ่มของบุคคล ที่จะทำการ เปลี่ยนแปลงการปกครองก็ตาม รัฐธรรมนูญฉบับซึ่งจะนำมาใช้ในการปกครองประเทศนั้นก็ เป็นสิ่งที่มีอยู่ เพียงคณะราษฎรเท่านั้นเอง เพราะการรวมกลุ่มของคณะราษฎร เป็นการรวมกลุ่มของบุคคลที่ อยู่ในระยะขอบเก่าทั้งสิ้น และไม่อาจกล่าวได้ว่า คณะราษฎรเป็นตัวแทนของราษฎรทั้งหมด หรือส่วน ใหญ่ของประเทศในขณะนั้น ทั้งนี้ แม้ว่าจะได้วางแผนการณอย่างแนบเนียนจนทำการปฏิวัติได้ สำเร็จเรียบร้อยโดยปราศจากการเสียเลือดเนื้อ การเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยการปฏิวัติ เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ก็อาจกล่าวได้ว่าเป็นแต่เพียงการ เปลี่ยนเมืองของอำนาจที่มีอยู่ใน สถานเดิม ไปอยู่กับกลุ่มบุคคลอีกคณะหนึ่งเท่านั้นเอง อำนาจในการปกครองประเทศจริง ๆ นั้น ยังไม่ตกถึงมือของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศตามแนวความคิดและอุดมการณ์ของระบอบประชาธิปไตย ข้อที่สามสิ่งเกตุอีกประการหนึ่งของการปฏิวัติครั้งนี้ก็คือ ที่จะกล่าวว่าการปฏิวัติครั้งนี้ เป็น การปฏิวัติที่สมบูรณ์เต็มที่เขี่ยนั้นยังไม่ได้ เพราะความสำเร็จครั้งนี้มีส่วนที่ได้รับความร่วมมือจาก พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ฯ ด้วย ในจุดประสงค์ที่เป็นอย่างเดียวกันกับเป้าหมายและอุดมการณ์ ของคณะราษฎรและสมเด็จพระปกเกล้า ฯ เป็นข้อที่ได้ช่วยให้การเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนั้น สำเร็จได้โดยเรียบร้อยในที่สุด

อย่างไรก็ตาม แม้การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้ จะเป็นการกระทำของ กลุ่มบุคคลเพียงกลุ่มเดียว โดยประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศมิได้ยื่นตัว หรือมีความรู้สึกอันจำเป็น ที่จะต้องทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองแต่อย่างใด การปฏิวัติเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ครั้งนั้น ต้องนับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ต่อระบอบการปกครองของประเทศไทยในระยะต่อมา เพราะ เหตุว่าได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นใหม่ที่มีผลให้อำนาจในการปกครองประเทศ ที่มีอยู่ในสถาบันเดิม เปลี่ยนแปลงไป ยสภาพหลังที่เกิดขึ้นจากการปฏิวัติครั้งนั้น เป็นความพยายามที่จะให้ลักษณะการปกครอง ประเทศดำเนินไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการทำการปฏิวัติ ลักษณะอันเป็นผลที่เกิดขึ้น ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยการปฏิวัติ จึงเป็นส่วนที่น่าสนใจศึกษาและพิจารณาว่า ได้เกิดขึ้นในลักษณะที่เป็นไปตามเป้าหมายและอุดมการณ์ของการทำการปฏิวัติเมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ หรือไม่เพียงใด